

Å være fosterforeldre for krevende barn.

Hvilke faktorer medvirker til at enkelte fosterhjem er stabile over tid?

Knut Løken

Masteroppgave i spesialpedagogikk.
Det utdanningsvitenskapelige fakultet.
Institutt for spesialpedagogikk

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2007

Sammendrag

Tittel

Å være fosterforeldre for krevende barn. Hvilke faktorer medvirker til at enkelte fosterhjem er stabile over tid?

Bakgrunn og formål

Jeg arbeider på en statlig barnevernsinstitusjon for barn i alderen 6 år – 12 år. Enkelte av barna kommer fra fosterhjem som har ”sprukket.” Jeg tenker meg at en slik utilsiktet flytting fra fosterhjem er uheldig for barnet. En av grunnene til at man bruker fosterhjem i stedet for institusjon for disse barna er at barna skal knytte seg til fosterforeldrene. Formålet med denne oppgaven er altså å gjennomføre en undersøkelse, slik at det på sikt kan føre til mer stabilitet i fosterhjemmene enn i dag.

Problemstillinger

- 1) Hvilken betydning har barneverntjenestens innsats blant annet i forhold til veiledning og avlastning?
- 2) Hvilken betydning har fosterforeldrenes tanker om og opplevelse av fosterbarnet for stabiliteten i fosterforholdet?
- 3) Hvilken betydning har fosterforeldrenes forhold til hverandre og til andre i familien og nettverket?
- 4) Hvilken betydning har den kognitive faktoren hos barna?
- 5) Hvilken betydning har fosterforeldrenes samarbeid med den biologiske familien?

Metode

I denne oppgaven har jeg benyttet en kvalitativ metode for å belyse min problemstilling. Ut fra tilgjengelig litteratur og min for forståelse, lagde jeg en intervjuguide til et semistrukturert intervju, og intervjuet fem fosterforeldrepar pluss

et prøveintervju. Intervjuene ble tatt opp på en MP3-spiller og så transkribert. Så har jeg analysert intervjuene og prøvd å få fram fosterforeldrenes tanker om hvordan de har holdt ut. Dette blir også drøftet opp mot aktuell litteratur.

Resultater og konklusjon

Alle har hatt behov for hjelp til å løse problemene. Veiledning eller samtaler med andre ble trukket fram som et viktig punkt. Også det å snakke med andre fosterforeldre ble sett på som positivt av mange. Dette var fosterforeldre til krevende barn jeg intervjuet. Alle hadde behov for å hvile seg innimellom, alle hadde noe avlastning.

Fosterforeldrene hadde et mestringsperspektiv på arbeidet sitt som virket betydningsfullt. Mange fortalte også at de hadde i utgangspunktet bestemt seg for at det skulle være varig.

Alle informantene nevnte betydningen av et godt parforhold. Enkelte omtalte dette som den mest betydningsfulle faktoren. Det å avlaste hverandre og diskutere var svært viktig. Flere mente også at det var av stor betydning at de hadde informert naboer, slekt og venner om at de skulle ta imot fosterbarn og om problemer de hadde.

Flere av fosterforeldrene var inne på betydningen av den kognitive erkjennelsen av hvorfor fosterbarna bor i fosterhjem. De forteller at fosterbarna har slått seg mer til ro når de har oppnådd denne erkjennelsen. En kan tenke seg at det vil lønne seg å satse mer på å reflektere mer sammen med fosterbarna over hvorfor de ikke bor hjemme. Kanskje i samarbeid med BUP.

Alle fosterforeldrene brukte mye tid på å snakke om forholdet til den biologiske familien. Alle hadde et greit forhold til dem. Alle fosterforeldrene hadde en inkluderende holdning til de biologiske foreldrene. En kan også tenke seg at det kan være viktig å støtte de biologiske foreldrene slik som det er poengtert i Barnevernlovens § 4-16.

Forord

Jeg har i alle år lurt på hva som gjør at noen fosterhjem sprekker og noen holder ut. Nå fikk jeg endelig anledning til å undersøke det litt nøyere. Jeg har hatt stor respekt for dette til dels uegennyttige arbeidet som fosterforeldrene utfører. Men først og fremst er det fosterbarna som nyter godt av dette arbeidet. For barnas skyld får vi håpe at fosterhjemsarbeidet blir prioritert i åra som kommer.

Jeg vil først og fremst takke de seks fosterforeldrepårene som slapp meg inn i huset og snakket med meg. Etter å ha hørt og lest intervjuene mange ganger i etterkant ser jeg at det kanskje er kjærligheten til fosterbarna som gjør mest inntrykk. Når jeg forteller om undersøkelsen min til andre er det mange som kunne tenke seg å lese resultatet.

Jeg vil også takke arbeidsplassen min i Bufetat for å ha støttet meg og gitt meg permisjon slik at jeg skulle klare dette ved siden av arbeidet mitt. Delvis på grunn av omstendelig prosedyre rundt det å få tillatelse til å intervjuere har arbeidet med prosjektet tatt lengre tid enn planlagt.

Jeg vil også takke veilederen min, Ola Bræin. Han har stått ved min side og kommet med oppmuntrende ord når det har butta imot. Han har holdt ut og kommet med vennlig kritiske kommentarer helt til de siste dager i innspurten.

Molde, mai 2007

Knut Løken

Innhold

SAMMENDRAG	2
FORORD	4
INNHOOLD	5
1. INNLEDNING	9
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV PROBLEMSTILLING	9
1.2 FORMÅL OG PROBLEMSTILLING.....	10
1.3 PRESENTASJON AV OPPGAVEN.....	11
2. TEORI. HISTORIKK OG BAKGRUNN	13
2.1 BAKGRUNNEN.....	13
2.1.1 <i>Historie</i>	13
2.1.2 <i>Lovgivning og avtaler</i>	17
2.1.3 <i>Antall fosterbarn i Norge</i>	19
2.2 USTABILE FOSTERHJEM, ET PROBLEM?.....	19
2.2.1 <i>Fosterhjem som sprekker</i>	19
2.2.2 <i>Hva gjør dette med barna?</i>	20
2.2.3 <i>Når fosterhjem sier opp avtalen</i>	22
2.2.4 <i>Nyere syn på fosterhjem og hjelpetiltak</i>	22
2.3 FAKTORER SOM ER BETYDNINGSFULLE FOR AT FOSTERHJEM SKAL VÆRE STABILE.....	25
2.3.1 <i>Forhold ved fosterbarnet</i>	26
2.3.2 <i>Forhold ved fosterfamilien</i>	28
2.3.3 <i>Forhold ved den biologiske familien</i>	29
2.3.4 <i>Forhold ved barneverntjenesten</i>	29

2.3.5	<i>Tiltak for å gjøre fosterhjemmene i Norge mer stabile</i>	30
2.3.6	<i>Oppsummering</i>	30
3.	METODE	32
3.1	INNLEDNING	32
3.2	VALG AV METODE	32
3.3	EGEN UNDERSØKELSE	35
3.3.1	<i>Innhenting av tillatelse til å forske</i>	35
3.3.2	<i>Utvalg av informanter</i>	36
3.3.3	<i>Intervjuguide. Planlegging av intervju</i>	37
3.3.4	<i>Erfaringer fra prøveintervju</i>	38
3.3.5	<i>Gjennomføring av intervjuene</i>	38
3.4	FORSKNINGSKRITISKE ASPEKT	39
3.4.1	<i>Forskningsetiske aspekt</i>	39
3.4.2	<i>Validitet og reliabilitet</i>	40
3.5	DATAANALYSEPROSESSEN OG VALG AV ANALYSEMETODE	41
4.	FUNN, ANALYSE OG DRØFTING	43
4.1	FAKTORER VED FOSTERBARNET	43
4.1.1	<i>Veiledning</i>	43
4.1.2	<i>Avlastning</i>	50
4.1.3	<i>Hva gjør fosterforeldrene med de mest krevende barna?</i>	53
4.1.4	<i>Den kognitive faktoren hos barna</i>	54
4.2	FAKTORER VED FOSTERFAMILIEN	56
4.2.1	<i>Mestringsperspektivet</i>	56
4.2.2	<i>Den kognitive faktoren hos fosterforeldrene</i>	58

4.2.3	<i>Egne barn</i>	60
4.2.4	<i>Matching</i>	60
4.2.5	<i>Samspill og kommunikasjon i forholdet mellom fosterforeldrene</i>	62
4.2.6	<i>Informasjon til nettverket</i>	63
4.3	FAKTORER MED UTGANGSPUNKT I DEN BIOLOGISKE FAMILIEN	65
4.3.1	<i>Inkluderende holdning</i>	65
4.3.2	<i>Det kommunale barnevernet mellom fosterfamilien og den biologiske familien</i>	69
4.4	FAKTORER VED BARNEVERNTJENESTEN	70
4.4.1	<i>Generelt ved barneverntjenesten</i>	70
4.4.2	<i>Samarbeidsklima</i>	71
5.	OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	73
5.1	HVILKEN BETYDNING HAR BARNEVERNTJENESTENS INNSATS BLANT ANNET I FORHOLD TIL VEILEDNING OG AVLASTNING?	74
5.1.1	<i>Veiledning</i>	74
5.1.2	<i>Avlastning</i>	75
5.2	HVILKEN BETYDNING HAR FOSTERFORELDRENE TANKER OM FOSTERBARNET FOR STABILITETEN I FOSTERFORHOLDET?.....	76
5.2.1	<i>Mestringsperspektivet hos fosterforeldrene</i>	76
5.2.2	<i>Den kognitive faktoren hos fosterforeldrene</i>	76
5.3	HVILKEN BETYDNING HAR FOSTERFORELDRENE FORHOLD TIL HVERANDRE OG TIL ANDRE I FAMILIEN OG NETTVERKET?	76
5.3.1	<i>Samspill og kommunikasjon hos fosterforeldrene</i>	76
5.3.2	<i>Informasjon til nettverket</i>	77
5.4	HVILKEN BETYDNING HAR DEN KOGNITIVE FAKTOREN HOS BARNEN?	77
5.5	HVILKEN BETYDNING HAR FOSTERFORELDRENE SAMARBEID MED DEN BIOLOGISKE FAMILIEN?	78

KILDELISTE..... 79

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling

Jeg arbeider på en statlig barnevernsinstitusjon for sju barn i alderen 6 år – 12 år. Mange av disse barna har store psykososiale problemer. Enkelte av barna kommer fra fosterhjem som har ”sprukket,” det vil si at fosterforeldrene sier opp avtalen de har med det kommunale barnevernet. Noen av barna flytter hjem igjen til foreldrene. Noen flytter videre til nye fosterhjem. Enkelte av de som flytter til nye fosterhjem kommer tilbake til oss igjen fordi fosterhjemmene sprekker igjen. Med bakgrunn i dette er jeg derfor interessert i å gjennomføre en undersøkelse omkring fosterhjem i håp om å bidra til at fosterhjem på sikt kan bli mer stabile enn i dag.

De psykososiale problemene hos fosterbarn kan være av forskjellig art. Det kan være mer eller mindre medfødte vansker som for eksempel ADHD eller Asperger syndrom. Eller det kan være mer ervervede vansker med grunnlag i tidlige relasjonsskader, omsorgssvikt eller seksuelt misbruk. Problemene kan gi seg uttrykk på flere områder – for eksempel raseriutbrudd, problemer med sosiale relasjoner til andre barn, stjeling, lyging eller problemer på skolen.

Jeg tenker meg at en slik utilsiktet flytting fra fosterhjem er uheldig for barnet. En av grunnene til at man bruker fosterhjem i stedet for institusjon for disse barna er at barna skal knytte seg til fosterforeldrene. Mange av fosterbarna blir glad i fosterforeldrene. De blir hengivne. Når barna så må bryte denne tilknytningen, er det uheldig. Barnet vil kunne få en følelse av at ”Det er min skyld, ingen er glad i meg, ikke mor eller far, ikke fosterforeldrene mine. Ingen vil ha meg.” En kan tenke seg at de psykososiale problemene vil øke. En må plassere barnet et nytt sted: På en institusjon? Hos nye fosterforeldre?

En vil derfor gjøre alt en kan for å unngå utilsiktede flyttinger. Spørsmål mange stiller seg er: Hva kan en gjøre for å hindre slike sprekker? Hva har fosterforeldre hatt

nytte av? Hva har de savnet? En kan tenke seg rådgivning og avlastning som gode hjelpetiltak (Bunkholdt 2004). Det kan også være problemer med å finne rett fosterhjem til rett barn. Andre spørsmål man stiller seg er: Hva slags erfaring har fosterforeldrene fra før? Har de egne barn? Hvordan har samarbeidet med den kommunale barneverntjenesten vært og hvordan er forholdet til barnets biologiske familie (NOU 2000:12)?

1.2 Formål og problemstilling

Formålet med denne oppgaven er altså å gjennomføre en undersøkelse, slik at det på sikt kan føre til mer stabilitet i fosterhjemmene enn i dag. Mer presist har jeg har valgt å prøve å finne suksessfaktorer hos de fosterhjemmene som holder. Dette vil jeg prøve å få til ved å intervjuer fosterforeldrepar om hvordan de får det til.

Jeg har derfor valgt følgende problemstilling: ”Å VÆRE FOSTERFORELDRE FOR KREVENDE BARN. En del fosterhjem har barn med store psykososiale problemer. Hvilke faktorer medvirker til at enkelte av disse fosterhjemmene er stabile over tid?”

Jeg vil helt sikkert finne ut at det er forskjellige grunner til at fosterfamiliene holder ut. Det vil dessuten være mange faktorer som virker sammen. Jeg tar ikke sikte på å finne fram til alle små og store faktorer, men jeg håper å kunne finne sentrale faktorer – ting som fosterforeldrene selv betoner og framhever.

Fem spørsmål vil jeg spesielt være opptatt av å få svar på:

- 1) *Hvilken betydning har barneverntjenestens innsats blant annet i forhold til veiledning og avlastning?* Jeg tenker her på om fosterforeldrene har hatt veiledning og hvilket utbytte de har hatt av det. Jeg tenker også på om fosterforeldrene er fornøyd med forholdet til barneverntjenesten, om de har hatt avlastning og betydningen av dette.
- 2) *Hvilken betydning har fosterforeldrenes tanker om og opplevelse av fosterbarnet for stabiliteten i fosterforholdet?* Jeg tenker her for det første på

om fosterforeldrene synes de mestrer oppgaven de har tatt på seg. For det andre vil jeg undersøke om de har vurdert å si opp fosterhjemsavtalen og avslutte arbeidet sitt som fosterforeldre på grunn av vansker med barnet.

- 3) *Hvilken betydning har fosterforeldrenes forhold til hverandre og til andre i familien og nettverket?* Jeg vil her prøve å undersøke hvordan fosterforeldrene samarbeider seg i mellom om fosterbarnet. Jeg vil også høre om hvordan de forholder seg til sin øvrige familie og til naboer og venner.
- 4) *Hvilken betydning har den kognitive faktoren hos barna?* Jeg er opptatt av å få vite om fosterbarna forstår og aksepterer at de må bo i fosterhjem.
- 5) *Hvilken betydning har fosterforeldrenes samarbeid med den biologiske familien?*

1.3 Presentasjon av oppgaven

I denne innledningen har jeg skrevet om min bakgrunn for å velge et tema om fosterhjem. Jeg har også omtalt formålet med oppgaven og presentert problemstillingen og spørsmål som er spesielt interessante.

I kapittel 2 vil jeg behandle grunnlaget for fosterhjem. Jeg vil ta for meg det historiske perspektivet med vergerådsloven og fattigloven som de første lovene om barnevern og fosterhjem, og barnevernloven fra 1953 som innførte barnevernsnemndene. Jeg vil også skrive litt om skifte i synet på fosterhjem de siste årene og om den nye barnevernloven fra 1992. Jeg vil også komme inn på faktorer som forskere i dag mener er viktig for at fosterhjem skal være stabile, både i forhold til barnet, i forhold til fosterfamilien, i forhold til den biologiske familien og i forhold til barneverntjenesten.

I kapittel 3 vil jeg skrive om metodene jeg har brukt for å finne svar på spørsmålene mine: jeg vil intervju fem fosterforeldrepar om problemstillingen. Jeg vil skrive litt om hvorfor jeg valgte denne framgangsmåten, som er en kvalitativ metode, i stedet

for kanskje å bruke en spørreundersøkelse blant mange fosterforeldre. Jeg vil også skrive litt om forberedelsene til intervjuene, om etiske dilemmaer og om hvordan jeg tolket intervjuene etterpå.

I kapittel 4 vil jeg presentere hva jeg fant. Jeg vil presentere fosterforeldrenes tanker ved å sitere en del av det de har sagt. Jeg vil også analysere svarene og drøfte dem opp mot det som andre forskere har funnet. Noe av teorien vil derfor komme i dette kapitlet der den er relevant i forhold til mine funn.

I kapittel 5 vil jeg oppsummere og konkludere og forsøke å svare på hovedspørsmålene i innledningen.

2. Teori. Historikk og bakgrunn

2.1 Bakgrunnen

2.1.1 Historie

Skikken med å bli oppfostret hos andre enn sine egne foreldre er gammel i vårt samfunn. Barna kunne da bli tatt hånd om av slektninger, bli satt bort til private familier eller bli satt ut på legd (Hagen 2001). Den første vi kjenner ved navn er kanskje Harald Hårfagres sønn, Håkon som ble oppfostret av kong Adalstein i England og som senere ble kong Håkon den gode. Kong Håkon Magnusson ble oppfostret hos høvdingen Tore på Steig i Gudbrandsdalen (Krag 1995).

Helt fra lovene til Magnus Lagabøte var det vanlig at mange fattige eldre og barn fikk mat og husly en viss tid før de måtte flytte videre til neste gård. Dette systemet som ble kalt legd varte helt fram til 1900, da det ble forbudt (Hagen 2001). En skjønte tidlig at det var uheldig at barn skulle skifte oppholdssted ofte. I *Fattigforordningen av 1741* var det gitt uttrykk for at en heller skulle sette barna bort til oppfostring hos bra folk. Eilert Sundt fant i 1866 ut at det var ca 3000 legdebarn i Norge (Hagen 2001).

I 1896 kom den første ”barnevernloven” – det var ”*Lov om behandling av forsømte barn*” – i dagligtale kalt *vergerådsloven*. Den var i Europeisk sammenheng et pionerarbeid. Fram til da havnet mange barn i fengsel og det vakte sterk bekymring hos blant annet riksadvokat Bernhard Getz, som var formann i *straffelovskommisjonen*. Han mente at samfunnet på den ene siden unnlot å sørge for det nødvendige, nemlig en hensiktsmessig anbringelse og en grundig oppdragelse, mens man på den andre siden sto klar til å straffe (NOU 2000:12). Behandlingen av kriminelle barn ble derfor flyttet fra domstolene til *vergerådet*. Det skulle være ett vergeråd i hver kommune. Hovedoppgaven til vergerådet skulle være å ta seg av barn

under 16 år som enten hadde gjort seg skyldig i straffbare handlinger eller hadde atferdsvansker. De skulle også gripe inn overfor foreldre som forsømte sine omsorgs- og oppdragelsesoppgaver. ”Oppdragelse og opplæring i skolehjem” skulle avløse fengselstraff og utvisning fra skolen. I 1926 fattet vergerådene i Norge beslutninger om 1875 barn (fordelt på 1438 gutter og 437 jenter). Av disse ble 767 ”satt bort,” hvorav 306 i fosterhjem (de andre ble flyttet til tvangsskole, skolehjem eller barnehjem) (Hagen 2001). Over halvparten av beslutningene var av den milde sorten: enten ingen tiltak eller advarsel eller formaning. Folketallet i Norge var i 1930 på ca 2,2 millioner. Hvor mange barn i Norge som var bortsatt er likevel vanskelig å vite på grunn av mangelfulle statistikker. Andresen (2006) anslår tallet til å være minimum 14 000 i 1900. Tidsskrift for Norges forsorgsvesen fra 1936 anslår tallet til mellom 10 000 og 15 000 ifølge Andresen (2006).

En gruppe som kommer i tillegg er de som ble adoptert. Den første lov om adopsjon kom i 1917 og la opp til at det skulle bli vanlig å adoptere barn. Fram til 1940-årene var det mellom 200 og 300 adopsjoner i året, i 1946 mer enn 1300. Av fosterbarna var det få som ble adoptert. Mange av de fosterbarna som ble adoptert var spedbarn (Andresen 2006).

I tillegg til vergerådene hadde man også i hver kommune et *fattigstyre* som arbeidet etter ”*Lov om fattigvesenet*” av 1865, revidert i 1900. Norge var ved inngangen til 1900-tallet et av de fattigste land i Europa. Fattigvesenets ansvar var de familiene som fikk fattighjelp. Fattigstyret kunne sette bort barn som ikke kunne forsørges av sine foreldre. Også foreldreløse barn kom inn under fattigloven. I 1926 var det i alt 2873 barn som var bortsatt av fattigvesenet og 3308 barn som var bortsatt av vergerådene. Fattigvesenet betalte ikke like godt for sine barn som vergerådet. Det eksisterte på et vis en kompetansestrid mellom vergerådet og fattigstyret. Flere krevde mer samordning av barnevernet (NOU 2000:12:25)

Man hadde også en *sunnhetskommissjon* (helsråd) i hver kommune som arbeidet etter *Sunnhetsloven av 1860*. Sunnhetskommissjonen skulle også føre tilsyn med fosterbarna etter *Lov om tilsyn av pleiebarn av 1905*, revidert og innskjerpet i 1915

---

som en del av de Castbergske barnelover. I mellomkrigstiden ble det likevel ofte rettet sterk kritikk mot det offentlige på grunn av dårlig tilsyn, både med fosterhjem og institusjoner. Det ble avdekket at mange av de bortsatte barna hadde alt for dårlige vilkår. Den ene skandalen avløste den andre. For eksempel ble to pleiemødre dømt til livsvarig straffarbeid og fire fikk fengselsstraff for vanrøkt og drap på barn de hadde tatt imot i sine private pleiehjem (Hagen 2001). Fosterhjem var i denne perioden ikke godt ansett i Norge. De ble mistenkt for å utnytte barna ved å bare ha de for betalingen eller for at det var billig arbeidskraft på gården. De ble også mistenkt for å ikke ta seg godt nok av barna. Sunnhetskommisjonen kunne pålegge fattigstyret å ta over omsorgen for et barn som var bortsatt mot betaling og som ikke ble behandlet forsvarlig (Hagen 2001).

I tillegg til de som var bortsatt til private mot betaling har man også en gruppe barn som ble tatt hånd om av slektninger. Det kunne være for eksempel barn av enslige forsørgere som ofte ble tatt hånd om av besteforeldre eller andre slektninger. Hvor mange dette dreide seg om finnes ingen oversikt over. Dette var betraktet som et privat anliggende som det offentlige ikke skulle blande seg inn i (Hagen 2001). Det var likevel en del av disse slektningene som fikk et økonomisk tilskudd fra barnets mor eller far. De slektningene som tok ansvar for barna var gjerne bestemødre eller tanter på mors side (Andresen 2006). Så langt utviklingen fram til andre verdenskrig.

I 1947 ble det opprettet en barnevernkomité som blant annet skulle arbeide for større enhet i barnevernadministrasjonen og for felles lovregler om tilsyn med bortsatte barn. Dette utvalget la fram et forslag om ny *Lov om barnevern av 1953*. Den nye loven samlet alt ansvar som hadde vært fordelt på tre kommunale instanser i en instans: en folkevalgt *barnevernsnemnd*, som skulle bestå av fem kvinner og menn samt dommer i tvangssaker. Det stod også i den nye loven at barn fortrinnsvis skulle plasseres i fosterhjem framfor barnehjem. Det ble også bestemt at alle fosterhjem skulle forhåndsgodkjennes og føres tilsyn med, også familieplasseringer. Det var barnevernsnemndene som skulle ha ansvar for dette tilsynet. Hvert barn skulle ha en

tilsynsfører. I hvert fylke skulle det opprettes en formidlingssentral som skulle ha oversikt over fosterhjem og plasser i barnehjem.

På 1970- og 80-tallet ble det reist en del kritikk av barnevernet. Barnevernsnemnda skulle blant annet drive forebyggende arbeid og det hadde den gjort i for liten grad. Barnevernet kom inn for seint og satte i gang for få hjelpetiltak i familiene (NOU 2000:12). Gerd Benneche skrev en bok hun kalte ”Barn under tilfeldighetens lov” (Benneche 1974). Der etterlyser hun hjelpetiltak, helsestasjoner, skolepsykologer, en bedre pedagogisk- psykologisk tjeneste og en bedre barnepsykiatri. Hun ville dessuten ha bort barnevernsnemndene. Njål Petter Svensson utgav en bok med tittelen ”Barn uten tilhørighet,” om unge rusmisbrukere som flyttet mye mellom hjem, institusjoner og fosterhjem. Han mente at dette grenset inn på ”barnemishandling i offentlig regi” (Svensson 1980:84).

Det var også debatt om ”*barnets beste*” og barnets rett til stabil tilknytning til nye voksne framfor foreldrenes rettigheter (Hagen 2001). Der barnevernet tidligere var skeptisk til å plassere barn i fosterhjem i barnets egen familie ble dette diskutert. Det biologiske prinsipp med at barn vokser opp hos sine foreldre ble framhevet, og det ble påpekt at barnevernet burde bruke mer ressurser på forebygging og hjelpetiltak. Det var også kritisert at mange barnevernsaker ikke ble behandlet raskt nok, blant annet på grunn av ressursmangel – vi fikk diskusjon om de såkalte ”*mappebarna*”. Kritikken var tildels skarp, og det ble derfor bevilget betydelige ekstra midler til barnevernet (Grinde 2003). Barnevernet fikk økte ressurser, bedre bemanning, mer faglig ajourføring og det ble satt av penger til forskning.

I 1993 fikk vi en ny barnevernlov. Den nye loven flyttet ansvaret for tunge barnevernstiltak fra de folkevalgte barnevernsnemndene til statlige fylkesnemnder for sosiale saker. I den nye loven ble det også lagt større vekt på hjelpetiltak, for eksempel kunne fosterhjem nå brukes som et frivillig hjelpetiltak. Et annet nytt hjelpetiltak er foreldreveiledning for å styrke familiens muligheter til å fortsette å ha omsorgen for barna. I 2002 la regjeringen fram Stortingsmelding nr. 40 (2001-2002) på grunnlag av ”Befring-utvalgets” arbeid i NOU 2000:12. Der ble det lagt ytterligere

---

vekt på å styrke familiens mulighet til å greie seg selv. Samtidig ble det bestemt at de tjenestene som fylkeskommunene hadde ytt med rådgivning overfor kommunene og fosterhjemsformidling skulle flyttes til et nytt statlig organ. Det nye statlige organet ble hetende Barne- ungdoms- og familieetaten (også kalt Bufetat) og ble organisert i fem regioner i Norge.

2.1.2 Lovgivning og avtaler

Det er Barnevernloven (*Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr 100*) som danner det formelle grunnlaget for å ha barn i fosterhjem. Der heter det i § 4-1 at det skal "legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet." En tenker da at det bare er barnets beste og ikke hensynet til foreldrene som skal vektlegges når en skal ta stilling til tiltak for et barn (Lindbo 2006). I samme paragraf står det også at det skal "legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen."

§ 4-4 regulerer hjelpetiltak i familien. Det kan være støttekontakt, barnehageplass, avlastningstiltak, økonomisk støtte og liknende. Her står det også at frivillig plassering i fosterhjem kan være et hjelpetiltak. Vi ser derfor at av 7030 fosterhjems plasseringer ved slutten av 2005 var 1825 plassert i fosterhjem som et hjelpetiltak (Statistisk sentralbyrå 2006). De fleste regler om fosterhjem kommer til anvendelse selv om det er en frivillig plassering, for eksempel at fosterhjemmet skal forhåndsgodkjennes og det skal oppnevnes tilsynsfører.

§ 4-12 regulerer vedtak om å overta omsorgen for et barn. Der heter det at omsorgen kan overtas hvis det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger. Det er også andre kriterier for å overta omsorgen for eksempel mishandling eller alvorlige overgrep i hjemmet. Det er *fylkesnemnda for sosiale saker* som bestemmer om omsorgen skal overtas av den kommunale barneverntjenesten. Når omsorgen er overtatt blir barnet enten plassert i fosterhjem eller i institusjon. Det vil da være barneverntjenesten som har hovedansvaret, mens fosterforeldrene eller institusjonen

har den daglige omsorgen. Foreldrene vil som regel fortsatt ha foreldreretten til barnet, slik at det ikke kan bli adoptert bort. Loven sier også at barn og foreldre har rett til samvær med hverandre, hvis ikke fylkesnemnda bestemmer noe annet. Videre sier loven at den kommunale barneverntjenesten nøye skal følge barnets og foreldrenes utvikling.

§ 4-22 omhandler fosterhjem, og der er fosterhjem definert som: ”private hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4, eller i samband med omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12 eller § 4-8 annet og tredje ledd,” og ”private hjem som skal godkjennes etter barnevernloven § 4-7.” (Det siste gjelder barn som foreldrene selv plasserer utenfor hjemmet.) Videre står det at de som velges til fosterforeldre skal være personer som har særlig evne til å gi barn et trygt og godt hjem, og som kan løse oppfostringsoppgavene i samsvar med de forutsetningene som er lagt til grunn. I Forskrift av 18.12.03 om fosterhjem og i retningslinjer av 15. juli 2004 er dette utdypet litt og det står blant annet at fosterforeldrene må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barn et trygt og godt hjem. De må ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner. De må også ha økonomi, bolig og sosialt nettverk som gir barn mulighet til livsutfoldelse (Retningslinjer for fosterhjem 2004). Det står også at barneverntjenesten skal oppnevne tilsynsfører for hvert enkelt barn.

Når fosterforeldre tar imot et fosterbarn skal det inngås en spesiell avtale mellom barneverntjenesten og fosterforeldrene som er kalt fosterhjemsavtalen. Under barneverntjenestens forpliktelser gis det blant annet en detaljert oversikt over hvilke utgifter barneverntjenesten skal dekke samt plikt for barneverntjenesten til å vurdere tilførsel av ekstraressurser eller forsterkningstiltak dersom fosterforeldrene melder fra om behov for dette. Under fosterforeldrenes forpliktelser listes opp deres forpliktelser i forhold til barnet og barneverntjenesten, barnets foreldre, tilsynsfører og andre (Retningslinjer for fosterhjem 2004). Fosterhjemsavtalen kan sies opp gjensidig med tre måneders oppsigelsesfrist. Det er dette som skjer når et fosterhjem sprekker. I

---

fosterhjemsavtalen er det også avtalt godtgjørelse til fosterforeldrene. Fra 1. juli 2006 får de en arbeidsgodtgjørelse på kr 5300 pr måned som er skattepliktig. I tillegg mottar de fra kr 3970 til kr 5860, avhengig av barnas alder, som skal dekke ekstra utgifter som fosterforeldrene har. Denne utgiftsdekningen er skattefri.

2.1.3 Antall fosterbarn i Norge

I 1947 i forbindelse med at barnevernkomiteen ble nedsatt ville man ha en bedre oversikt over antallet barn som var under omsorg andre steder enn hjemme. Man fant ut at det fordelte seg med 3096 i fosterhjem og 2225 i barnehjem. Ved utgangen av 1993 var tallene 4952 i fosterhjem og 748 i institusjon. I 2005 var det 7030 i fosterhjem og 1310 i institusjon (Statistisk sentralbyrå 2006).

Her ser vi altså at det har skjedd en forskyvning mellom de som er i fosterhjem og de som er i institusjon. Antall barn på institusjon er omtrent halvert siden krigen, mens antall barn i fosterhjem er mer enn fordoblet. Antall fosterbarn har økt med over to tusen fra 1993 til 2005. Noe av forklaringen på det kan være at det er blitt mer vanlig å bruke fosterhjem som hjelpetiltak. Av alle de 7030 fosterhjems plasseringene i dag er 1825 plassert som hjelpetiltak, og av de 1310 som er plassert i institusjon er 739 plassert som hjelpetiltak (Statistisk sentralbyrå 2006).

2.2 Ustabile fosterhjem, et problem?

2.2.1 Fosterhjem som sprekker

Som nevnt ble det tidlig klart at det er viktig for barn å ha kontinuitet i livet sitt. Ulempene med at barn skulle ”gå på legd” ble påpekt allerede i 1741 og forbudt i 1900. Havik og Backe-Hansen (1998) sier at ustabilitet under omsorg regnes for en risikofaktor for videre skjevutvikling.

Det fins i dag ikke statistikk på hvor mange fosterhjem i året som ender med utilsiktet flytting. Toril Havik har foretok i 2005 en kartleggingsstudie blant 867 fosterfamilier

fra hele landet som svarte på spørreskjema (Havik 2007). Hun fant at 34 % av fosterbarna hadde aldri vært plassert andre steder enn i det fosterhjemmet de var i. De fleste hadde altså hatt minst en plassering tidligere. Men hun mener at mange av disse tidligere plasseringene var en mellomstasjon i et beredskapshjem eller i en institusjon. Hun hevder videre at det i hennes undersøkelse trer fram et tydelig bilde av at norske fosterhjems plasseringer er forholdsvis stabile. Hun refererer til engelske undersøkelser som viser større ustabilitet i engelske fosterhjems plasseringer – i en undersøkelse ble det fremholdt at betegnelsen ”serial family care” ville være en mer riktig betegnelse enn ”foster care.” Men andelen barn som blir tatt under omsorg er høyere i England enn i Norge. Det samme gjelder andelen av barn som blir tilbakeført til foreldrene. I England blir 90 % av barn under omsorg tilbakeført til foreldrene.

De danske forskerne Tine Egelund og Anne-Dorthe Hestbæk har gått gjennom mye forskning om fosterhjem som sprekker (Egelund og Hestbæk 2003). De kaller det *sammenbrudd* når et fosterhjem sprekker. De viser til at når det er tenåringer som er plassert i fosterhjem er det overraskende mange sammenbrudd – kanskje så mange som 40 – 50 %. Dette er tall fra Danmark.

Tallene er også svært usikre fordi forskjellige forskere har forskjellige utgangspunkt og benytter forskjellige metoder. Man bruker også forskjellige definisjoner på hva et sammenbrudd er. Backe-Hansen (1982) kaller det utilsiktede flyttinger og deler det inn i fire kategorier: 1) Flyttinger som resultat av at fosterforeldrene sier opp avtalen. 2) Flyttinger som resultat av at fosterbarnet ikke vil bo i fosterhjemmet lenger. 3) Flyttinger som resultat av at saksbehandler vurderer forholdene som uheldige i fosterhjemmet. 4) Flyttinger som resultat av at de biologiske foreldrene ønsker barnet hjem, selv om dette ikke er tilsiktet fra saksbehandlers side.

2.2.2 Hva gjør dette med barna?

Vanlige barn utvikler en alminnelig *trygg* tilknytning til foreldrene sine. Enkelte foreldre greier ikke å gi barna den omsorg som skal til, og barna deres får en *utrygg* tilknytning til dem. Det kan være foreldre med rusproblemer eller store psykiske

---

problemer. Det kan være psykisk utviklingshemmede foreldre eller svært umodne foreldre som kanskje selv har opplevd en utrygg tilknytning og derfor ikke har nok omsorg å gi (Bunkholdt 2003). Når enkelte av disse barna må flytte i fosterhjem er også selve flyttingen med på å gjøre tilværelsen mer utrygg og tilknytningen til foreldrene mer utrygg. Havik (1999) skriver at separasjon fra foreldrene innebærer i seg selv en viktig risikofaktor knyttet til fosterbarn. Men man håper at barna vil kunne bygge opp en ny og tryggere tilknytning i fosterhjemmet. Mange fosterbarn strever med tilknytningsforstyrrelser og det er med på å gjøre det vanskeligere å være fosterforeldre. Hvis fosterhjemmet sprekker kan det være med på ytterligere å svekke barnets forsøk på å bygge opp en trygg tilknytning.

”Kunnskap om tilknytningens betydning tilsier at vi bør være mer opptatt av den og bestrebe oss på å styrke trygg tilknytning og redusere utrygg tilknytning” (Killén 2004:132)

Når vi vet at en del fosterhjem sprekker, bør man da heller satse på å hjelpe foreldrene slik at barna kan bo hjemme, selv om hjemmeforholdene ikke er så gode som en kunne ønske? Forskerne kan en ikke gi noe klart svar på dette spørsmål blant annet fordi det ikke er forsket så mye på dette i Norge. De første midlene til barnevernsforskning ble bevilget av Norges råd for anvendt samfunnsforskning i 1988 (Backe-Hansen 2003:5). Som tidligere vist er det store forskjeller fra land til land i tradisjonene med å plassere barn utenfor hjemmet. Forskjellene går både på hvor mange som er plassert og hvor de er plassert og graden av tvang. En del undersøkelser fra Danmark, Sverige, Norge og England kan tyde på at det ikke er så enkelt som man skulle tro å få til en god utvikling hos barnet når først foreldrene svikter (Egelund og Hestbæk 2003).

Egelund og Hestbæk (2003) skriver at sammenbrudd i fosterhjem medfører at den innsats som var tenkt som en hjelp til barnet ikke kan realiseres. Falck (2006) mener at stabilitet og kontinuitet i voksenkontakt er helt sentralt for barn som har store kontaktskader. Han mener at det er viktig for alle barn, men at for barn med få eller dårlige erfaringer med gode, troverdige, pålitelige og kontinuerlige relasjoner til voksne er det desto viktigere.

2.2.3 Når fosterhjem sier opp avtalen

Bør fosterforeldrene holde ut for enhver pris? Havik og Backe-Hansen (1998), som har undersøkt forhold som samvarierer med vellykkede plasseringer og med utilsiktede flyttinger, skriver at det ikke er forskningsmessig bevist at enhver plassering ut over én utgjør en klar risiko for barnet. De hevder videre at plassering i barnehjem eller beredskapshjem før det endelige fosterhjemmet bidrar til stabilitet i fosterhjemmet. De henviser til flere studier som blant annet har funnet at antall plasseringer først har betydning når de overstiger fire. De henviser da til at ”det gikk bra til slutt” i den betydning at det siste fosterhjemmet ble det endelige og det som varte resten av tiden. De mener da at kvalitetene ved relasjon mellom fosterbarnet og de endelige fosterforeldrene var avgjørende for hvordan det gikk med barnet på lang sikt, og at det er av svært stor betydning at fosterforeldre og saksbehandlere bryr seg og stiller opp.

En kan også tenke at det vil være enkelte fosterbarn som ikke passer inn i fosterhjemmet og derfor bør flyttes. Det kan være at matchinga ikke er rett og at fosterforeldre og fosterbarn sliter så mye på hverandre at det ikke skjer en positiv utvikling hos fosterbarnet på tross av at det blir satt inn hjelpetiltak i fosterhjemmet. Det kan også være at fosterbarnet har så store og omfattende problemer at det vil ha behov for institusjonsplass i kortere eller lengre tid. En kan tenke seg barn med store psykiatriske problemer som slår seg ut i ildspåsettelse, seksuelle overgrep mot andre barn eller vold og skadeverk – dette kan være barn som det er særdeles vanskelig å holde ut med.

2.2.4 Nyere syn på fosterhjem og hjelpetiltak

Vinnerljung (1996) mener at det har funnet sted en forskyvning i synet på fosterhjem siden 1970-tallet. Han mener at man den gang i Sverige hadde et mer ”funksjonelt” syn på fosterhjem og at man i den seinere tida har fått et mer ”problematiserende” syn. Han beskriver de to synene slik:

Det funksjonella synsättet tenderar att betona

- möjligheterna med fosterhemsplaceringar
- att fosterhemsplacering bör användas
- långa och varaktiga placeringar
- barnets kontakt med fosterföräldrar
- socialvårdens stöd till fosterföräldrar

Det problematiserande synsättet tenderar att betona

- problemen med fosterhemsplaceringar
- att fosterhemsplacering bör undvikas
- korta och tillfälliga placeringar
- barnets kontakt med föräldrar
- socialvårdens stöd till föräldrar

(Vinnerljung 1996:37)

Slike tanker har også gjort seg gjeldende i Norge de siste årene. Samtidig som at det fortsatt er noen barn som ikke kan bo hjemme og det blir derfor fortsatt satset på fosterhjem og på å gjøre fosterhjemmene mer stabile.

Vi ser også at det fra den nye barnevernloven kom i 1993 har vært lagt stor vekt på tidlig hjelp til foreldrene slik at barn kan fortsette å bo hjemme (Schjelderup mfl. 2005). Vi ser derfor at det i de aller siste årene er innført forskjellige foreldreveiledningsprogrammer i barnevernet. For barn i alderen tre til åtte år med atferdsforstyrrelser er det Carolyn Webster-Strattons program som er prøvd ut. For barn fra fire til tolv år er PMT (Parent Management Training) lansert, og for barn og unge fra tolv til atten år er det MST (multisystemisk terapi) som er forsøkt innført. Henning Rye (2002) mener at jo tidligere man kan sette i gang med foreldreveiledning, jo større er sjansene for vellykket endring.

Barnevernloven ble endret seinest i 2005, slik at den kommunale barneverntjenesten nå er pålagt å ta kontakt med foreldrene kort tid etter en omsorgsovertakelse, med tilbud om veiledning og oppfølging. Dette blant annet for om mulig å sette foreldrene i stand til å gjenoppta omsorgen for barnet sitt (Lindboe 2006). Samtidig med at en skal støtte opp under foreldrene slik at de blir satt i stand til selv å ta ansvar for barna sine, blir det satset særlig på å gjøre fosterhjemmene mer stabile.

En ser den biologiske familiens store betydning og i følge Forskrift om fosterhjem (2003) er barneverntjenesten derfor nå pålagt å vurdere om noen i barnets biologiske familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem. Amy Holtan (2002) som har forsket på barndom i fosterhjem i egen slekt framholder at den solidariske slektsfølelsen er nyttig og gir et forhandlingsrom mellom foreldre og fosterforeldre. Hun fant ikke støtte for en generell skepsis til slektplasseringer. Tvert imot var det mye positivt. Barna syntes det var akseptabelt å bo hos slekt. (Holtan 2002:243).

En del forskning kan tyde på at slektplasseringer kan være mer stabile enn andre plasseringer (Vinnerljung 1996, Havik og Backe-Hansen 1998, Egelund og Hestbæk 2003, Sinclair 2005). Det kan derimot virke som om de fosterbarna som er plassert hos slektninger får dårligere oppfølging enn vanlige fosterhjem. Det virker også som om de får litt mindre økonomisk kompensasjon enn andre.

En ny metode som barnevernet har forsøkt å ta i bruk i den senere tid er familieråd (Schjelderup og Omre 2005). Det er et møte der familien samles med slekt og andre personer i nettverket eller nærmiljøet som de ønsker å invitere. Under første del av møtet presenterer barnevernet fram sine vurderinger. I den andre delen skal den utvidede familien alene uten profesjonelle tilstede diskutere og planlegge hvilke tiltak som er nødvendige for at barnet skal få det bedre hvis foreldrene selv ikke har mulighet til å ta ansvar alene. Det kan være spørsmål om hvem skal få barnet på skolen, hvem skal hjelpe til med leksene, hvem kan ta ansvar i feriene, hvilken hjelp ønskes fra det offentlige. Familierådet skal på denne måten hjelpe den utvidede familien til selv å ta ansvar.

Vi ser også at fosterhjemsformidlingen er blitt styrket etter at staten tok over denne delen av barnevernet og organiserte den i regioner. Den regionale fosterhjemstjenesten er blitt styrket ressursmessig slik at den kan drive bedre rekruttering og opplæring av fosterforeldre.

2.3 Faktorer som er betydningsfulle for at fosterhjem skal være stabile

I tillegg til å støtte opp under foreldrene slik at barn skal få det bedre hjemme er det fortsatt en del barn og unge som ikke kan bo hjemme og som derfor må bo i fosterhjem eller barnevernsinstitusjon. Mange barn og unge har selv fortalt om foreldrenes psykiske lidelser, rusmisbruk, mishandling og manglende omsorg, og om behovet for å bo et annet sted enn hjemme (Follesø 2006).

Flere forskere skriver at en kan ta utgangspunkt i fire kategorier faktorer som kan føre til brudd imellom fosterforeldre og fosterbarn (blant annet Havik og Backe-Hansen 1998 og Bunkholt 2004). Disse fire kategoriene tar utgangspunkt i

- a) forhold ved fosterbarnet,
- b) forhold ved fosterhjemmet,
- c) forhold ved fosterbarnets biologiske familie
- d) forhold ved barneverntjenesten.

Jeg har valgt å bruke denne inndelingen videre i oppgaven.

Havik og Backe-Hansen (1998) skriver at det er store metodiske vansker med å undersøke om fosterhjem er et effektivt tiltak for barn med sviktende foreldreomsorg. Det er derfor også problemer med å undersøke presist hvorfor fosterhjem ender med utilsiktet flytting eller hvorfor de er stabile. I Danmark er det for eksempel mange som er plassert utenfor hjemmet som et frivillig hjelpetiltak. (I Danmark skjer 9 % av anbringelsene med tvang – i Norge 70 % (Egelund og Hestbæk 2003).) De har også en større prosentandel av barna som er plassert i fosterhjem eller institusjon. (I Danmark var i 2000 1,3 % av alle barn under 20 år plassert – i Norge var det 0,8 % (Grinde 2003).) Dette fører også til at mange danske foreldre etter en stund vil ha barna sine tilbake. Så må de kanskje flytte igjen og man får det danskene kaller ”svingdørsbørn.” Disse frivillige plasseringene er ofte et utslag av en krise i familien.

I Danmark har de også mange forskjellige slags institusjoner, det er mer aksept for at ungdom kan bo på en kostskole eller i et kollektiv en stund (Grinde 2003). I Norge er det heller et ønske at barna i størst mulig grad kan bo hjemme, men når de så blir flyttet ut er det ofte med et tvangsvedtak og med tanke på en varig plassering. Det kan altså være metodisk vanskelig å bruke danske undersøkelser til å jevnføre det norske og det danske barnevernet.

2.3.1 Forhold ved fosterbarnet

Det forhold ved fosterbarnet som er av størst betydning for at fosterhjemmet skal være stabilt over tid er graden av psykososiale vansker som barnet har (Bunkholt 2004). Jo større atferdsvanskene er, jo større er sjansen for at fosterforeldrene gir opp etter en tid. Mange av fosterbarna har levd i mange år sammen med foreldre som ikke har maktet å gi barna den omsorgen og tryggheten og stabiliteten som er nødvendig for barn. En kan tenke seg rusmisbrukende foreldre, foreldre med alvorlige psykiske lidelser, foreldre som selv har vært barnevernsbarn – som kanskje selv har vært seksuelt misbrukt eller har hatt foreldre som ikke har gitt dem den nødvendige omsorgen. Barna reagerer kanskje med aggressiv atferd, skoleskulk, tyverier, påtønning eller rømming. Hvis barna overfører denne atferden til fosterhjemmet kan det være vanskelig å holde ut over tid (Havik og Backe-Hansen 1998).

En del av fosterbarna knytter seg ikke til fosterforeldrene selv om fosterforeldrene bruker mye ressurser på dette (Bunkholdt 2004). Mange av fosterbarna føler sorg og sinne over en tapt barndom, over tapte foreldre og en håpløs framtid. En del utagerer denne sorgen og dette sinnet ved raseriutbrudd og vold. Havik og Backe-Hansen (1998) skriver at fosterbarna som gruppe kommer fra familier med mange og betydelige belastninger og med vansker på sentrale livsområder. En kan også tenke seg at nevropsykologiske forhold hos barn kan være vanskelig å takle. ADHD, Asperger syndrom og autis meliknende tilstander kan være vanskelig å takle for mange. Hvis disse barna i tillegg har opplevd omsorgssvikt med mangelfull grensesetting kan de ha ervervet en atferd som kan være vanskelig å takle for alle.

Det viser seg at de fosterbarna som blir lengst i fosterhjemmet er de som kom til fosterhjemmet da de var små – under 6 år. De som er vanskeligere ”å holde ut med” er de som kommer til fosterhjemmet som ungdommer (Bunkholdt 2004). Det viser seg også at jo eldre fosterbarna er, jo vanskeligere kan det være for fosterforeldrene å takle barna. Dette kan ha sammenheng med at de har levd under vanskelige forhold i mange år og at vanskene derved har fått mer permanent karakter. Noen av de eldste barna kan også ha flere brutte relasjoner bak seg ved at de har flyttet mellom hjem, fosterhjem og institusjon. Tenåring er ferdige med sin tilknytningsprosess og kanskje ikke så interessert i å knytte seg til nye fosterforeldre. De vil kanskje være mer interessert i å frigjøre seg fra voksne og bli selvstendige. Det viser seg også at en del av de ungdommene som kommer i fosterhjem har vært i andre fosterhjem tidligere og dette viser seg i mange tilfeller å være en negativ faktor. De ulike faktorene virker sammen: høyere alder ved plassering pluss flere tidligere plasseringer øker sannsynligheten for at barnet har flere og mer alvorlige problemer.

Griper man tidlig inn og overtar omsorgen mens barna er små vil det være større sjans for at barnet vil få en mer stabil oppvekst i fosterhjemmet. Men samtidig vil dette bryte med det viktige prinsippet at barna i hovedsak skal vokse opp hos sine foreldre. Dette er et av barnevernets store dilemmaer. Hvis man derimot venter for lenge med å gripe inn og overta omsorgen kan man risikere at barnet får flere atferdsproblemer, det kan pådra seg psykiske vansker og derved bli vanskeligere å plassere i et fosterhjem. Barn som har tilknytningsvansker og som det er vanskelig å opprette en relasjon til kan det være vanskelig å holde ut med over tid.

De fleste utilsiktede flyttinger skjer i løpet av det første året eller de første to åra etter plassering (Egelund og Hestbæk 2003). Opphold i institusjon eller beredskapshjem før de flytter i fosterhjem kan som nevnt øke sjansene for suksess. En kan tenke seg at barnevernet tid til å bli bedre kjent med barnet og at det derved blir lettere å finne det rette fosterhjem til fosterbarnet, og sette i verk forsterkingstiltak med veiledning og avlastning. En kan også tenke seg at barn og foreldre får begynt å bearbeide sorg og sinne over atskillelsen og det som skal komme (Havik 2007).

Hvis barnet har en god kognitiv forståelse for hvorfor det er plassert kan det også øke sjansene for suksess. Kunnskap om og forståelse av årsaken til omsorgssvikt og flytting kan være av stor betydning for at barnet skal slå seg til ro (Bunkholdt 2004). Også en problematisering rundt hvordan livet kan bli, hvordan problemene kan håndteres kan ha betydning for hvordan barnet mestrer tilværelsen som fosterbarn (Havik og Backe-Hansen 1998).

2.3.2 Forhold ved fosterfamilien

Det viser seg at der fosterforeldrene ser resultater av arbeidet med de psykososiale problemene så øker det følelsen av mestring, noe som er viktig for å lykkes på lang sikt. Gode handlingsplaner som er realistiske og har konkrete delmål kan være en metode for å få dette til (Bunkholdt 2004).

Et viktig moment for at fosterforeldrene skal lykkes er at forholdet mellom fosterbarnet og eventuelle egne biologiske barn utvikler seg godt. Alderen på fosterforeldrenes egne barn må ikke ligge for nært alderen på fosterbarnet, enten bør de ikke ha barn eller så bør egne barn være klart eldre enn fosterbarna (Havik og Backe-Hansen 1998, Egelund og Hestbæk 2003). Hvis fosterbarnas atferdsvansker går ut over de biologiske barna vil dette kunne bli vanskelig å takle for fosterforeldrene.

Fosterforeldrenes holdning til å inkludere barnets biologiske familie kan også ha stor betydning for barnet. Bunkholdt (2004) skriver at det ikke er forskningsmessig belegg for å argumentere for samværs- eller kontaktordninger i den hensikt å øke stabiliteten. Havik og Backe-Hansen (1998) framholder at det er forskningsmessig belegg for at fosterforeldrenes inkluderende holdning til den biologiske familien er av betydning for en vellykket fosterhjemsplassing.

2.3.3 Forhold ved den biologiske familien

Barnevernlovens § 4-19 fastslår som nevnt at barn og foreldre har rett til samvær med hverandre hvis det ikke blir bestemt noe annet. Hvordan den biologiske familien forholder seg til at barnet flytter i fosterhjem kan ha stor betydning for barnet og derved også for fosterforeldrene. De fleste barn har kontakt med familien, den vanligste samværsordningen er at barna har kontakt med foreldrene annen hver uke (Ulvik 2002). Mange forskere har kommet fram til at det i all hovedsak er positivt for fosterbarnet å ha en positiv kontakt med de biologiske foreldrene. I den seinere tid er det reist tvil om hvorvidt det er forskningsmessig belegg for en slik påstand (Egelund og Hestbæk 2003). Nå er det heller ikke belegg for å påstå at slik kontakt er skadelig. En må derfor arbeide for at disse samværene fungerer godt og at kontakten mellom barn og foreldre er god.

2.3.4 Forhold ved barneverntjenesten

Det er flere forhold ved barneverntjenestens behandling av sakene som har vist seg å ha betydning for hvordan oppholdet i fosterhjem går. Havik og Backe-Hansen (1998) framholder at det er mange faktorer ved barneverntjenestens arbeid som er av betydning. Fosterbarnet trenger støtte og informasjon og fosterforeldrene har behov for støtte og engasjement spesielt det første året, da det viser seg at mange sammenbrudd skjer i løpet av det første året. De biologiske foreldrene har også behov for at barneverntjenesten involverer seg og gir dem støtte i sin nye situasjon for at samarbeidet mellom fosterforeldre og biologiske foreldre skal bli bra.

Forskning har vist at det er av betydning at en sak ikke skifter saksbehandler for mye. Det har også vist seg at det er av betydning at saksbehandler har lang erfaring. Det er av stor betydning at det er et godt samarbeidsklima mellom barneverntjenesten og fosterforeldrene. En forutsetning for dette er at fosterforeldrene oppfatter saksbehandleren som kompetent og at vedkommende har god kjennskap til fosterbarnet og fosterforeldrene (Bunkholdt 2004).

2.3.5 Tiltak for å gjøre fosterhjemmene i Norge mer stabile

Etter krigen ble det satt i verk mye arbeid for å gjøre barnevernet bedre. Det ble satt i verk utdanning av barnevernsarbeidere, slik at de som formidlet fosterhjem og førte tilsyn var bedre forberedt. Det ble i løpet av 1950-tallet opprettet interkommunale skolepsykologiske kontorer over hele landet. De hadde et godt samarbeid med barnevernet og ble seinere gjort om til Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT) (Hagen 2001). Barne- og ungdomspsykiatrien ble bygd ut – de første var Nic. Waals institutt og Rikshospitalets barnepsykiatriske avdeling, seinere Statens Senter for Barne- og Ungdomspsykiatri. Man fikk også Barnevernsklinikker, seinere omdøpt til Barne- og Ungdomspsykiatrisk Poliklinikk (Grøholt m. fl. 2001). Etter den nye barnevernloven i 1953 ble det også mer aktuelt med veiledning av fosterforeldrene Koch og Koch (1995).

Det blir nå gjort forsøk med å kurse alle fosterforeldre før de tar imot fosterbarn. Gjennom dette kurset skal fosterforeldrene og kurslederne finne ut om det er aktuelt for den enkelte familie å bli fosterforeldre. Det foregår her ei siling, der fosterforeldrene må oppfylle en del kompetansekrav (Haus 2005). Mange fosterforeldre får også være med på kurs og seminar enten i regi av interesseorganisasjonen Fosterhjemsforeningen eller i regi av Bufetat.

Andre forsterkingstiltak som blir satt i verk kan være forhøyet lønn, eller man kan bli frikjøpt fra arbeidet for å være hjemme med fosterbarnet, såkalt forsterket fosterhjem. En har også forsøkt å lære opp enkelte fosterforeldre til å ta imot ungdom med atferdsvansker dette har blitt kalt ungdomsfosterhjem. Fosterforeldrene blir da ansatt av Bufetat. Også fosterforeldrene i beredskapshjem er ansatt av Bufetat. Disse tar imot barn for en kort periode mens det blir utredet hva som skal skje videre.

2.3.6 Oppsummering

Det kan være vanskelig å holde ut med krevende fosterbarn. Vi ser at det er flere forhold som gjør seg gjeldende. Først og fremst gjelder at jo større atferdsvansker

barnet eller ungdommen har, jo større er sjansen for at fosterhjemmet skal sprekke. Barnets alder er også av betydning, barn som kommer til fosterhjemmet da de var små er enklere å holde ut med. Det første året er avgjørende, hvis fosterhjemmet holder ut det første året er det større sjanse for å lykkes. Det er viktig for fosterforeldrene å se resultater av arbeidet sitt, det er vanskeligere hvis atferdsvanskene blir større. Alder på fosterforeldrenes egne biologiske barn er også av betydning, de må ikke ligge for nært i alder. Det er av betydning at det er et godt samarbeid mellom fosterforeldrene og den biologiske familien. Barneverntjenestens oppfølging av saken er også av betydning. barnevernsaker er ofte svært forskjellige, og mange faktorer kan virke inn på hverandre.

3. Metode

3.1 Innledning

Formålet med denne oppgaven er altså å gjennomføre en undersøkelse, slik at det på sikt kan føre til mer stabilitet i fosterhjemmene enn i dag. En del fosterhjem ”sprekker”, mens jeg har valgt å prøve å finne suksessfaktorer hos de fosterhjemmene som holder. Jeg vil derfor intervjuer fosterforeldrer om hva de gjør for å få det til. Jeg vil da ikke nå fram til så mange, men jeg vil søke å få en dypere forståelse av nettopp disse fosterforeldrene. Jeg vil i dette kapitlet skrive om hvorfor jeg valgte denne metoden for å få svar på spørsmålene mine. Jeg vil også skrive litt om hvordan jeg valgte ut fosterforeldre, om intervjuguiden jeg brukte når jeg snakket med dem og om forskningsetiske problemer. Jeg vil også skrive litt om hvordan jeg gikk fram for å tolke og analysere svarene og om reliabilitet og validitet, altså om det jeg kommer fram til er riktige svar på spørsmålene.

3.2 Valg av metode

Da jeg skulle velge metode for å få svar på mine forskningsspørsmål hadde jeg i utgangspunktet to hovedretninger å velge mellom: En kvantitativ eller en kvalitativ metode (Dalen 2004, Skogen 2006). For å få svar på hvilke faktorer som er med på å gjøre en fosterhjems plassering vellykket kunne jeg også benytte en kvantitativ tilnærming. Jeg kunne da for eksempel ha brukt postenquête og sendt ut spørreskjema til for eksempel alle som er fosterforeldre i Møre og Romsdal fylke eller et utvalg av disse. (Det er ca 260 fosterbarn i fylket.) Jeg måtte da ut fra foreliggende faglitteratur laget et spørreskjema som tok utgangspunkt i de problemområdene som er relevante. En slik postenquête ville nådd fram til mange informanter. Hvis spørsmålene var godt utformet og mange hadde svart ville jeg derfor kunne ha fått svar som med større sannsynlighet kunne ha vært generalisert til hele fosterforeldregruppen.

Den kvantitative forskningsmetoden hadde sitt utspring i naturvitenskapen som ville finne ut om naturen, biologi, fysikk – og som ville telle, måle og registrere. (Fuglseth 2006.) Denne naturvitenskaplige kvantitative forskningen ble også kalt positivisme, ut fra at de målte det som positivt var riktig og registrerbart.

Men jeg valgte en kvalitativ metode, med færre informanter. Med kvalitativ menes at en prøver å

”utvikle forståelsen av fenomener knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet. Det handler om å få en dypere innsikt i hvordan mennesker forholder seg til sin livssituasjon. Begrepet ”livsverden” er ofte benyttet nettopp for å belyse denne dimensjonen” (Dalen 2004:16)

Dette er en empirisk forskningsmetode, der jeg måtte ut å hente inn data. Jeg måtte altså ut og hente inn informasjon fra disse bestemte fosterforeldrene og så bearbeide eller analysere dataene. De dataene jeg hentet ut ved hjelp av intervju var verbale utsagn. I min undersøkelse skulle jeg hente ut data fra informantene for første gang og de dataene jeg henter ut var dermed primærdata eller primærempiri (Befring 2002).

Jeg lagde noen spørsmål på forhånd, en intervjuguide, som jeg hadde som rettesnor, slik at jeg kunne komme inn på samme temaene i alle intervjuene (se vedlegg nr1). Dette kan kalles et halvstrukturert livsverden-intervju og er av Steinar Kvale (1997) definert som

”- et intervju som har som mål å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomenene.” (Kvale 1997:21.)

En slik tilnæringsmåte plasserer seg innen en hermeneutisk forskningstradisjon. Hermeneutikk er ”læren om tolkning” (Dalen 2004:20), og handler blant annet om forståelse, mening og refleksjon (Befring 2002). Meningsinnholdet i utsagnene må sees i lys av helheten, helheten må en også søke å forstå ut fra utsagnene. (Dalen 2004). Jeg måtte prøve å tolke og forstå meningsinnholdet bak de verbale utsagnene som jeg fikk. I min undersøkelse måtte jeg prøve å sette sammen de utsagnene jeg

fikk om fosterhjemmene til en helhet slik at jeg forstod hvordan det er å være fosterforeldre. Samtidig måtte jeg prøve å få fatt i den egentlige mening som fosterforeldrene har om hvert enkelt tema som vi kommer inn på. Dette måtte også holdes opp mot den førforståelsen jeg hadde av problematikken som til dels bygger på litteratur om emnet.

En kan også si at denne forskningsmetodiske tilnæringsmåten plasserer seg innen en fenomenologisk forskningstradisjon.

Et fenomenologisk perspektiv fokuserer på personens livsverden. Det er åpent for intervjupersonens erfaringer, framhever presise beskrivelser, forsøker å se bort fra forhåndskunnskaper, og søker etter beskrivelsenes sentrale betydninger. (Kvale 1997:40)

En må da prøve å se det samme som intervjuobjektet ser. En må sette seg inn i dennes verden så godt en kan (Dalen 2004). Når jeg skulle intervjuer fosterforeldrene måtte jeg prøve å være åpen slik at jeg så det som de så. Jeg måtte i intervjusituasjonen og i analysen etterpå så godt som mulig legge min førforståelse til side. I hvert fall måtte jeg prøve å være meg selv bevisst på hva min førforståelse er. Vi måtte undre oss sammen på en fordomsfri måte. Slik fikk fosterforeldrene fortalt hvordan virkeligheten ser ut fra deres side. Jeg kunne på denne måten få et mer presist svar på problemstillingen.

De dataene som jeg har fått tak i er mer informantenes tanker, følelser og meninger mer enn et tallmateriale som skal analyseres. Jeg snakket med fosterforeldrene og forsøkte å finne ut hva de egentlig mente, hvilke utfordringer de hadde i forhold til de krevende fosterbarna sine, og hvordan de likevel fortsatte arbeidet sitt. Jeg var ute etter å finne ut hva som ligger bak det de gjør og helheten i tenkemåten deres.

Jeg valgte et semistrukturert intervju. Et intervju kan beskrives som en ”utveksling av synspunkter mellom to personer som samtaler om et tema som opptar dem begge” (Kvale, 1997:17) Jeg utarbeidet en intervjuguide, der jeg hadde en del spørsmål ut fra det som var min førforståelse av fenomenene jeg skulle undersøke. Hvis intervjuet ble for åpent, ville kanskje svarene spriket mye i de fem intervjuene, det ville kanskje

---

også være sentrale fenomener som ikke hadde blitt belyst og det ville da blitt vanskeligere å finne valide konklusjoner. Hvis intervjuguiden hadde vært for stram og rigid hadde det blitt et mer strukturert intervju med fastlagte svarkategorier. Det hadde da kanskje blitt vanskeligere å følge opp svarene og få fram helheten i tenkningen.

3.3 Egen undersøkelse

3.3.1 Innhenting av tillatelse til å forske

Forskningsprosjekter som medfører behandling av personopplysninger skal meldes til personvernombudet for forskning hos Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Prosjektet ble derfor meldt til personvernombudet som tilrådte at prosjektet ble gjennomført (se vedlegg nr 2 a og b). Personvernombudet mente videre at de fosterforeldrene som skulle delta måtte gi et skriftlig samtykke. Jeg innhentet slikt samtykke gjennom et skjema som ble sendt til fosterforeldrene da de ble spurt om de ville delta (se vedlegg nr 3) Informantene fikk da også tilsendt et informasjonsskriv om undersøkelsen og om hva opplysningene i intervjuene skulle brukes til (se vedlegg nr 4.)

Personvernombudet påpekte at det også måtte innhentes samtykke fra barneverntjenesten i fosterbarnas hjemkommuner. Dette fordi opplysningene om fosterbarna er sensitive. Jeg ringte derfor til alle fosterbarnas hjemkommuner og søkte skriftlig om tillatelse til å intervju fosterforeldrene. Dette var en omstendelig prosess siden det var flere fosterbarn i hver fosterfamilie. Jeg måtte først kontakte alle informantene og få vite hvilke fosterbarn de hadde hatt, og hvilke kommuner de kom fra. Enkelte av fosterbarna ble vi da enige om å ikke snakke om – det kunne være de fosterbarna som bare hadde vært en kort tid i fosterhjemmet, eller for lang tid tilbake eller det ikke hadde vært problemer med. Personvernombudet mente at det ikke var nødvendig å kontakte barnas biologiske foreldre.

En av disse hjemkommunene ble i tvil om hvordan denne opphevelsen av taushetsplikten skulle lovhjemles, og de tok kontakt med en jurist hos Fylkesmannen. Juristen var også usikker og henvendte seg til Barne- og likestillingsdepartementet. Departementet gav beskjed om at det var bare departementet som kunne oppheve taushetsplikten til fosterforeldrene, i henhold til ”Rundskriv Q-24, mars 2005 Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten.” Jeg søkte da departementet om tillatelse til å intervjuer fosterforeldrene (se vedlegg nr 5). Departementet måtte først legge søknaden fram for ”Rådet for taushetsplikt og forskning.” Etter at Rådet hadde gitt sin tilslutning fikk jeg tillatelse fra departementet tre måneder etter at jeg søkte (se vedlegg nr 6). Veien om Barne- og likestillingsdepartementet førte til at arbeidet med oppgaven tok noe lengre tid enn forventet.

3.3.2 Utvalg av informanter

Utvalg av informanter skjedde i samarbeid med fosterhjemstjenesten (Bufetat) i mitt hjemfylke, Møre og Romsdal. Hvis jeg intervjuet fosterforeldrene i fem forskjellige fosterhjem ville jeg få en passe stor gruppe. En ville da få et utvalg som ikke var større enn at jeg kunne håndtere det på tilmålt tid, samtidig som det var stort nok til at det ville komme fram mange synspunkter.

Personvernombudet – Norsk samfunnsvitenskapelig Datatjeneste - påpekte at når det var fosterhjemstjenesten som skulle sende ut forespørslene, ville jeg ikke få innsyn i hvem som ble spurt. Jeg fikk bare tilsendt svar fra de som sa ja til å være med. Av praktiske årsaker ville jeg holde meg til fosterforeldre i Nordmøre og Romsdal med tanke på reiseavstand og at jeg da kunne forholde meg til fosterhjemstjenesten i Molde.

Det var i hovedsak to kriterier som var viktige. Det første var at det skulle være fosterforeldre som hadde fosterbarn som var krevende eller hadde psykososiale problemer. De fleste fosterbarn har psykososiale problemer, og i problemstillingen min er det disse fosterhjemmene jeg vil undersøke. Det andre kriteriet var at det

---

skulle være fosterhjem som hadde holdt på en stund, slik at de hadde fått vist at de taklet problemene. Jeg satte ikke noen grense for hvor lenge de skulle ha holdt ut men antydet overfor fosterhjemstjenesten at et par – tre år burde de i hvert fall ha stått i problemene. Så måtte det være opp til lederen i fosterhjemstjenesten å foreta et skjønnsmessig utvalg. Det ville da ligge et subjektivt vurderende prinsipp til grunn for utvelgelsen i tillegg til at en måtte se på hvem som kan representere befolkningsgruppa som det skal forskes i (Befring 2002).

Jeg antydet også andre utvalgsriterier overfor lederen i fosterhjemstjenesten. Ett fosterforeldrepar ble utelukket fordi jeg kjente dem godt fra før - det kunne være en fare for at jeg blir for mye preget av min førforståelse av barnet og fosterfamilien. Jeg ville heller ikke undersøke slektsfosterhjem, der man er fosterforeldre for et barnebarn eller en niese. Slike slektsfosterhjem er en egen kategori, og det ville være vanskelig å skille ut faktorer som hadde med slektskapet å gjøre.

Jeg ville prøve å få snakke med begge fosterforeldrene i fosterhjemmet. Jeg håpet ved det at jeg kunne få en utveksling av synspunkter mellom alle oss tre som var i intervjusituasjonen. Det ville likevel være en fare for at enkelte synspunkter ikke kom fram fordi man ikke var enige og ikke ville la uenigheten komme til uttrykk. Jeg ville også prøve å få informanter jeg ikke kjente fra før for å forsøke å ha en viss distanse både til fosterforeldrene og fosterbarnet. Jeg ville prøve å foreta intervjuene hjemme hos fosterforeldrene. Dette virket praktisk og det kunne også gjøre fosterforeldrene tryggere.

3.3.3 Intervjuguide. Planlegging av intervju

Jeg ønsket å gjøre opptak av intervjuene og fant en MP3 spiller med innebygd mikrofon. Det tok litt tid å sette seg inn i hvordan den fungerte, men det virket godt.

Innledningsvis ønsket jeg å foreta et prøveintervju av et fosterforeldrepar som bodde i nærheten. Da ville jeg få prøvd meg selv som intervjuer, og få prøvd opptaksutstyret. Jeg ønsket å transkribere hele eller deler av prøveintervjuet for å få en anelse av hvor

stort materiale jeg blir sittende igjen med tilslutt. Når jeg skulle utføre intervjuene Tenkte jeg at jeg måtte jeg reise hjem til fosterforeldrene og foreta intervjuene der, selv om vi da kunne risikere å bli avbrutt av barn eller andre ting.

Intervjuguiden ble utformet slik at jeg kunne snakke med alle informantene om de samme emnene. Det ble valgt spørsmål omkring de fire emnene som er omtalt i teoridelen, forhold ved fosterbarnet, forhold ved fosterfamilien, forhold til den biologiske familien og forholdet til barneverntjenesten. Derved kunne jeg komme inn på alle relevante problemstillinger. Jeg valgte å begynne med bakgrunnsmateriale om fosterfamilien og fosterbarnet, slik at vi kunne bli litt kjent gjennom enkle strukturerte spørsmål.

3.3.4 Erfaringer fra prøveintervju

Prøveintervjuet gikk greit. Det ble foretatt hjemme hos fosterforeldrene og varte 2 ½ time. Vi ble avbrutt enkelte ganger av et fosterbarn, men det gikk greit å komme inn i samtalen igjen. MP3 spilleren virket og opptaket ble klart nok til at det gikk an å transkribere det. Transkripsjonen tok lengre tid enn jeg hadde sett for meg og en av lærdommene ble at jeg måtte følge litt med klokka i intervjusituasjonen og tenke at 1 ½ - 2 timer pr intervju er nok. Jeg måtte da også passe på å ha fokus på spørsmålene i intervjuguiden - i prøveintervjuet ble jeg noe engasjert i spørsmål som ikke direkte var knyttet til mitt forskningsspørsmål.

I prøveintervjuet var fosterforeldrene inne på et tema som jeg ikke hadde tenkt så mye over på forhånd, og dette temaet tok jeg inn i intervjuguiden. Ellers syntes jeg også at intervjuguiden fungerte slik jeg hadde tenkt.

3.3.5 Gjennomføring av intervjuene

Gjennomføring av de fem intervjuene gikk som planlagt. Alle fem parene stilte opp og MP3 spilleren virket hele tiden. Intervjuene foregikk i fem forskjellige kommuner, så det var noe reisevei. Vi brukte litt tid til å begynne med til å snakke om formålet

---

med prosjektet. Vi snakket også om min taushetsplikt og anonymisering av det som ble sagt. Alt dette for å bli litt bedre kjent og at fosterforeldrene skulle bli litt tryggere på hva dette dreide seg om.

Innimellom var det enkelte som var redd for at det de sa var utenom spørsmålet. Da var det greit å ha et semistrukturert intervju med en intervjuguide som tillater at en går utenom de oppsatte spørsmålene, samtidig som en får svar på det som en har behov for.

3.4 Forskningskritiske aspekt

3.4.1 Forskningsetiske aspekt

Dalen (2004) nevner tre vesentlige moment som jeg må ha med meg når jeg gjennomfører min undersøkelse. Det første er at informantene skal gi et informert samtykke der de får grundig informasjon om hva intervjuet er og hva uttalelsene til fosterforeldrene skal brukes til. Det andre er at informantene har krav på informasjon om undersøkelsen og hva den skal munne ut i. Det tredje er krav om konfidensialitet. I min undersøkelse som omhandler barnevern, barnevernsbarn og fosterforeldre må jeg være særdeles nøye med å passe på taushetsplikt og beskytte informantene. Barnevernsområdet inneholder mange personlige, private og intime opplysninger. Enkelte utenforstående vil være nysgjerrig på hvem dette dreier seg om, og historiene bak. Derfor vil heller ikke informantene bli omtalt som ”familie 1” og ”familie 2,” sitatene vil bli stående mer fritt. Hvis en hadde satt alle uttalelsene til ”familie 1” sammen kunne det kanskje vært lettere å knytte det opp mot navngitte personer.

Ryen (2004) skriver at det påligger forskeren å ikke skade eller vekke harme. Jeg kommer inn i fosterhjemmet og benytter meg av fosterforeldrenes velvilje og jeg må derfor også passe på at jeg ikke medfører unødige ubehag ved mine spørsmål. Jeg skal intervju par og kan risikere å komme nær vanskelige og kanskje ubearbejdede spørsmål hos informantene. Jeg må komme så nær at jeg får tak i hva de strever med i

forhold til fosterbarna. Samtidig må jeg ikke komme så nær at jeg mister perspektivet mitt som er undersøkelsen. Jeg tror likevel at mange vil sette pris på en fortrolig samtale om fosterbarnet.

Møre og Romsdal er et lite fylke, og miljøet med fosterforeldre kan være gjennomskiktig. Mange av fosterforeldrene kjenner hverandre fra kurs og andre samlinger. Noen av fosterbarna har også spesielle historier som kan være lett å kjenne igjen. En av utfordringene mine var derfor å greie å holde informantene og fosterbarna anonyme.

Det vil også være andre etiske spørsmål jeg må ha klart for meg. Hvordan vil intervjuet og min tilstedeværelse påvirke fosterforeldrene? Noen av spørsmålene og deler av deres livsverden som avdekkes kan avstedkomme ubehag for informantene. Dette må jeg være var for, slik at jeg i intervjusituasjonen både holder fast ved at jeg skal finne svar på problemstillingen min, men samtidig ikke utnytter informantene på en utilbørlig måte.

3.4.2 Validitet og reliabilitet

Et spørsmål som kan rettes til undersøkelsen min og de konklusjoner som blir lagt fram er om den er troverdig. Fikk jeg målt det jeg ville måle? Graden av tillit til om jeg har fått målt det jeg ville måle uttrykker vi ved å snakke om høy eller lav validitet (Befring 2002). Problemstillingen min er om det kan finnes faktorer som gjør at fosterhjem er stabile. Så vil man spørre: "Ja, men du har jo bare snakket med fem fosterforeldrer – det som du har funnet kan jo være tilfeldig for dem?" Kvale (2005) skriver at enkelte intervjuundersøkelser tvert imot baserer seg på for mange intervjupersoner til at de enkelte intervjuene kan bli tolket systematisk og forsvarlig. I en kvalitativ undersøkelse av fosterforeldre der målet er å forstå fosterforeldrenes handlinger kan man under intervjuet gå videre og spørre oppfølgingsspørsmål. Denne undersøkelsen er det som Befring (2002) kaller en intensiv tilnærming, der en samler inn store mengder data om et begrenset emne. En har da større anledning til å stille mer åpne spørsmål og mer intime og private spørsmål. En vil på denne måten få fram

---

en dypere forståelse av problemene. Jeg har ikke tatt mål av meg i denne undersøkelsen å prøve å finne et statistisk mål for hvor mange fosterforeldre som for eksempel har hatt god nytte av forskjellige type hjelpetiltak.

Reliabilitet er spørsmålet om graden av presisjon i undersøkelsen. Er det målefeil i innsamlinga eller i analysen? Ville en annen forsker ha funnet de samme svarene hvis han skulle vurdert samme forskningsspørsmål og henvendt seg til de samme fosterforeldrene? Ville jeg ha fått de samme svarene hvis jeg hadde gjort undersøkelsen en gang til? Jeg håper at litteraturen som ligger til grunn for intervjuguiden og beskrivelsen av gjennomføringen av undersøkelsen kan styrke reliabiliteten i min oppgave.

3.5 Dataanalyseprosessen og valg av analysemetode

Når de transkriberte intervjuene skal analyseres må jeg prøve å skille ut faktorer som går igjen, og som også går igjen i litteraturen som ligger til grunn for min førforståelse. Edvard Befring (2002) skriver at en analyseprosess har fire steg som dels går over i hverandre. Allerede mens man skriver ut intervjuene og kanskje ennå tidligere vil man velge ut og fokusere på enkelte temaer, mens andre ikke får så stor oppmerksomhet. I andre fase vil en prøve å redusere datamengden enda mer – hvis en skriver ut alle intervjuene i sin helhet vil en jo ha en stor mengde med uttalelser. I tredje fase må en organisere tekstgrunnlaget og kanskje sette det opp i matriser eller liknende, slik at en lettere kan se sammenhenger. Den fjerde fasen handler om å tolke og trekke troverdige konklusjoner. En må da både gjengi det som informantene har gitt uttrykk for, prøve å leve seg inn i deres livsverden og se om en kan finne konklusjoner.

Kvale (1997) skriver at analysen har seks trinn, men han har også med en gjenintervjuing og en mulig handlingsfase til slutt som det ikke er rom for i min undersøkelse av fosterforeldre. Han skriver at i de første fasene er det informantene selv som oppdager ting i løpet av intervjuet. Kvalitative data kan også systematiseres

av dataprogram som er beregnet nettopp på dette. Ryen (2002) skriver at det ikke er mulig å skille databehandling og tolkning helt fra hverandre.

Når intervjuene er transkribert må de analyseres for å finne svar på spørsmålet i problemstillingen. Er det spesielle faktorer som gjør at disse fosterhjemmene er stabile? Jeg må gå gjennom hele teksten og forsøke å finne mønstre som går igjen. Jeg må da lese gjennom alt som er skrevet, kanskje telle litt og kanskje ta ut noen faktorer som går igjen. Jeg kan finne sitater som viser både generelle ting om det å være fosterforeldre for krevende barn og som viser mer spesielle ting. Noe må kanskje tolkes dypere og sammenholdes med uttalelser fra andre informanter eller litteratur.

Steinar Kvale skriver i sin artikkel "Om tolkning av kvalitative forskningsinterviews" (2005), at en kan stille spørsmål til tekstens mening på tre nivåer. Det første nivået kaller han "selvforståelse". Der stiller man spørsmål om hva intervjuobjektene selv forstår som meningen av det de har sagt. Dette vil jeg prøve å få fram ved å blant annet gjengi fosterforeldrenes utsagn direkte som sitater. Det andre nivået kaller han "common sense". Der prøver forskeren å forstå hva som er det viktige som intervjuobjektet uttrykker. I mitt materiale vil jeg prøve å trekke ut det viktigste fra fosterforeldrenes utsagn og se hvorfor jeg tror at de kan klart å holde ut. Det tredje nivået kaller han et teoretisk nivå. Der skal forskeren dra inn en teoretisk ramme i analysen. I oppgaven min vil jeg sammenholde fosterforeldrenes utsagn med teorien i andre kapitler av oppgaven og med hva andre forskere har funnet som svar på mine spørsmål.

4. Funn, analyse og drøfting

Funn, analyse og drøfting av de faktorene jeg fant som har vært med på å gjøre disse fem fosterhjemmene stabile har jeg tatt med i ett kapittel for å forsøke å lage denne delen av oppgaven mer oversiktlig. Jeg vil altså ta for meg en og en faktor og presentere det som har vært betydningsfullt for fosterforeldrene. Til dette vil jeg sitere en del av det fosterforeldrene sa. Jeg vil også drøfte disse faktorene opp mot min forforståelse og opp mot aktuell litteratur som kan støtte opp under funnene.

De faktorene jeg har funnet som er medvirkende til at fosterhjem holder, har jeg delt inn i fire underkapittel slik som teorien er det i kapittel 2.3. Enkelte av faktorene griper inn i hverandre men er plassert ett sted av hensyn til at det skal være oversiktlig. Sitater fra fosterforeldrene er alltid satt i hermetegn og skrevet i *kursiv*.

4.1 Faktorer ved fosterbarnet

Hvordan taklet fosterforeldrene vanskene med barna? Har fosterforeldrene gjort noe for at de krevende barna skal forandre atferd, eller forstå atferden slik at det ble mulig å fortsette arbeidet med fosterbarna? Disse fosterbarna hadde mange problemer, og jeg vil prøve å ta for meg betydningsfulle ting som fosterforeldrene har trukket fram. Det videre spørsmål er: Hvordan kan man støtte opp under fosterforeldrene og fosterbarnet slik at det skal være mulig å fortsette? Informantene har brukt mye tid på å fortelle om problemer ved fosterbarna. Det har de fortalt mer som et bakteppe for informasjon om hvordan de har holdt ut.

4.1.1 Veiledning

En viktig faktor som mange av fosterforeldrene kommer inn på er veiledning til fosterforeldrene. Ifølge Forskrift om fosterhjem (2003), er det ”statlig regional barnevernmyndighet (som) har ansvaret for at fosterhjemmene får nødvendig opplæring og generell veiledning” (§ 2). Men det er den kommunale

barneverntjenesten som har ansvaret for oppfølging og kontroll av fosterhjemmet. I forskriften står det også at "barneverntjenesten skal gi fosterforeldrene nødvendig råd og veiledning i forbindelse med plasseringen av det enkelte barn så lenge plasseringen varer" (§ 7). Retningslinjene (2004) sier at statlig regional myndighet (Bufetat) har ansvar for at fosterhjemmene får nødvendig grunnopplæring og generell veiledning etter fosterhjemsplassing, mens barneverntjenesten i kommunen har ansvaret for den konkrete opplæringen og veiledningen i forhold til den enkelte fosterhjemsplassing.

I min undersøkelse ser vi at veiledningen kan finne sted i mange former. Det er alt fra intensiv familieterapi til bare å ha noen andre fosterforeldre å snakke med. Alle har hatt noen å snakke med og det virker som at det har vært viktig for alle. Men det har vært i svært ulike former og i svært ulik grad. Og det blir omtalt på forskjellig måte fra fosterforeldrene. På den ene siden har man de i min undersøkelse som brukte ord som "*kjempehjelp*" og "*det var kjempegodt å komme på BUP,*" mens en annen familie sa de hadde vært i kontakt med en psykolog "*som ikke hadde noe å hjelpe oss med for vi hadde større kompetanse med tenåringer enn han hadde.*"

Det har vært undersøkt hvordan fosterforeldrene selv ser på betydningen av veiledning. Bufetat sør (2005) i samarbeid med Høgskolen i Agder, sendte i årene 1997 – 2005 ut spørreskjema til alle fosterforeldre som de siste 1 – 2 år hadde mottatt ett eller flere fosterbarn fra kommuner i Aust-Agder. De returnerte spørreskjemaene representerer 112 fosterbarn. 37 % svarte at de mottok en eller annen form for veiledning og 91 % av disse oppga at den veiledningen de mottok dekket det behovet de hadde. Av de som svarte at de ikke hadde veiledning mente 63 % at de ikke hadde behov for veiledning. Havik (2007) har i sin undersøkelse blant 867 fosterforeldre funnet at 17 % har mottatt veiledning hele tiden mens 36 % har motsatt veiledning noe av tiden. 33 % mener at det er for lite veiledning.

Flere av fosterforeldrene nevnte kontakten med fosterhjemstjenesten i Bufetat som svært god. En fosterfamilie hadde en periode hatt mye behov for hjelp og hadde da brukt fosterhjemstjenesten som støtte. "*Det var nesten sånn 113 for oss å ringe til.*"

Der får vi både hjelp og trøst og oppbacking. Og vi fikk troen på at vi fortsatt kunne være fosterforeldre.” Denne fosterfamilien mente at de fikk for lite støtte og veiledning fra kommunen. En annen fosterfamilie som også strevde med å få nok støtte fra kommunen hadde også hatt god kontakt med fosterhjemstjenesten, men hadde ikke så lyst å ringe dit for de følte at det kanskje ville bli oppfattet som illojalt overfor den kommunale barneverntjenesten.

Systematisk kursing av fosterforeldre blir nå forsøkt gjennomført i mange fylker ved at fosterforeldre får gå gjennom et såkalt PRIDE-kurs. PRIDE står for Parent Resources for Information, Development and Education. Dette kurset som egentlig er av amerikansk opprinnelse ble innført i Norge i 1997. Det bygger på læringsteori og tilknytningstenkning (Haus 2005). PRIDE er rettet mot familier som er interessert i å bli fosterforeldre og utreder og forbereder disse familiene. Der er også et oppfølgingsprogram for familier som allerede er i bruk som fosterforeldre. For nye fosterforeldre er det et kurs med ti temaer over ti uker. Det er en samling på tre timer pr uke. I tillegg må deltakerne skrive en livsbok og de får fire hjemmebesøk.

Fosterhjemstjenesten ved Bufetat i Akershus, (også kalt Helgerud ressurscenter for fosterhjem,) har i fem år drevet med veiledning av fosterforeldre, selv om det er en oppgave som er lagt til den kommunale barneverntjenesten (Janke og Thorød 2006). Dette fordi de hadde erfaring for at det var behov for veiledning utover det som barneverntjenesten gav. Det er den kommunale barneverntjenesten som er oppdragsgiver for denne tjenesten og fosterforeldrene som er brukere. De har tilbudt veiledning til nye fosterforeldre og til fosterforeldre som har hatt spesielle utfordringer. Helgerud har gitt både individuell veiledning og gruppeveiledning.

I en evaluering av veiledningstjenesten ved Helgerud svarte 67 % at de har hatt stor nytte av veiledningen og 30 % at de har hatt noe nytte av veiledningen. Bare 2 % svarte at de ikke hadde hatt noen nytte av veiledningen. De temaene fosterforeldrene hadde hatt størst nytte av under veiledningen var:

- hjelp til å mestre rollen som fosterforeldre

- hjelp til å fremme positiv utvikling hos fosterbarnet
- hjelp til å takle atferd eller psykiske og sosiale problemer hos barnet.

Andre temaer de hadde fått veiledning i og som var trukket fram var: økt forståelse av barnets forhistorie, barnets samvær med biologiske foreldre og forholdet mellom egne barn og fosterbarn.

Helgerud har også en døgnåpen vakttelefon for fosterforeldre som trenger øyeblikkelig hjelp og møter problemer som ikke kan vente til neste veiledningstime. Det går an å ringe om natten, på helligdager og i ferier. I evalueringen viste det seg at én av seks hadde ringt til vakttelefonen. Alle mente at det var et godt tilbud og at det gav trygghet å vite at den fantes.

Det kan virke som om fosterhjemstjenesten i Bufetat har stor tillit hos fosterforeldrene. En kan tenke seg at dette kan ha sammenheng med at de er mer uavhengige av fosterforeldrene enn for eksempel den kommunale barneverntjenesten er. Vi ser også at modellen de har prøvd ut ved Helgerud er vurdert som vellykket av NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring). De mener at fosterforeldrene var overveldende tilfreds (Ianke og Thorød 2006). Grunnene til at fosterforeldrene er så tilfreds mener de ligger i: at veiledningen er svar på et behov, at det er faglig dyktige veiledere, at det har vært positive menneskelige egenskaper, at de har hatt et brukerfokus og at de har hatt stor grad av fleksibilitet.

Det er ikke så mange av fosterforeldrene i min undersøkelse som har nevnt veiledningen fra barneverntjenesten. Fra kommunen har de mer fått ”oppfølging og besøk.” Og fosterforeldrene ringer til kommunen når de lurere på ting. En familie hadde hatt problemer med at fosterbarnet skreik mye om natta en periode, men det hadde vært vanskelig å få noe veiledning fra kommunen på det. Fosteremor sa at ”*det var mange ting vi ikke skjønnte helt – vi trengte en som kunne – rådgivning og veiledning det fikk jeg ikke. Vi prøvde jo å få det, men –.*” En annen familie syntes også at de møtte svært lite engasjement hos kommunen og følte det tungt. De hadde

---

derimot tidligere hatt fosterbarn fra en annen kommune der saksbehandleren ”lyser i engasjement og brenner for saken.”

Det kan virke som om det er stor forskjell fra kommune til kommune og fra saksbehandler til saksbehandler. I Forskrift for fosterhjem § 7 står det at barneverntjenesten skal besøke fosterhjemmet så ofte som nødvendig, de første to årene minst fire ganger i året. Når barna har vært der i minimum to år kan barneverntjenesten vedta å redusere det til minimum to besøk pr år. Dette skjedde ikke i alle de fem fosterhjemmene som jeg undersøkte. Jeg spurte ikke eksplisitt om dette, men i hvert fall ett fosterhjem fikk færre besøk en forskriftene krever, selv om de hadde bedt om flere besøk.

Allerede i 1980 gjennomførte Elisabeth Backe-Hansen et forskningsprosjekt der hun undersøkte hvorfor fosterhjems plasseringer endte med utilsiktet flytting og hvordan de kunne vært unngått (Backe-Hansen 1982). En av de viktigste konklusjonene hennes var at en måtte prøve å få til en tettere oppfølging av fosterforeldrene. Hun foreslo en veiledningsmodell med spesielt god og obligatorisk oppfølging spesielt den første tiden. Hun foreslo en evaluering etter et halvt år og en ny evaluering etter ett år.

Men det virker som om det kommunale barnevernet i tillegg til å veilede selv henviser fosterforeldrene til Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) hvis fosterbarna har store problemer. I Retningslinjer for fosterhjem står det også at dersom barnet har særskilt problematikk, for eksempel funksjonshemming eller kronisk sykdom, bør fosterforeldrene få tilbud om veileder med særskilt kompetanse i forhold til denne problematikken.

Flere av fosterbarna i de fem fosterhjemmene hadde diagnosen ADHD, eller de stod foran en utredning der man trodde at de kanskje hadde det. Flere av fosterforeldrene hadde hatt kontakt med psykisk helsevern for barn og unge (BUP) i kortere eller lengre tid. Denne kontakten med BUP ble stort sett omtalt i svært positive vendinger. En familie hadde hatt kontakt med BUP siden fosterbarnet flyttet inn. ”Og hadde vi

ikke hatt det så hadde vi bare stanget hodet i veggen. Vi har hatt noen å prate med.” To av familiene hadde fått familierapi gjennom BUP. Den ene av de to familiene hadde familierapi en gang i uka i ett år. De hadde blant annet snakket om hvorvidt de skulle fortsette med å være fosterforeldre. Fosteremor sa om dette: *”Det følte jeg var løsningen for oss, selv om vi ikke visste hvilket problem det var. Bare for å snakke. Av og til så mistet jeg helt motet og var helt deprimert.”* Hun sa også at *”det å få lov til å være en dag i uken og snakke med et fagmenneske, det var løsningen altså.”* Den andre familien hadde tidligere hatt samtaler med BUP og tenkte at de kanskje burde hatt det igjen. Men de har strevd mye i det siste og sa at *”vi har vært så slitne at vi ikke har greid å tenke i de banene.”*

En familie hadde fått foreldreveiledningskurset PMT gjennom BUP, og de var fornøyd med det. De hadde holdt på med det en gang i uka i et år. *”Gutten hadde endret mye atferd og han hadde veldig positiv nytte av PMT,”* sa fosteremor om dette. Jeg har ikke funnet litteratur som spesifikt omtaler PMT for fosterforeldre, men en kan kanskje tenke at også mange fosterforeldre ville kunne hatt nytte av de teknikkene som benyttes i PMT. Evalueringen av Helgerud ressurscenter for fosterhjem avdekket også at veiledningen i deres regi tydeliggjorde også andre behov som fosterfamiliene hadde. Et av behovene som ble tydeliggjort var behovet for foreldretreningsprogram. 8 % av fosterforeldrene i undersøkelsen hadde behov for enten PMT eller MST (Multisystemisk behandling eller terapi).

Atferdscenteret i samarbeid med Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet (Jakobsen og Solholm 2006) har gjort forsøk med å ha PMTO-kurs (Parent Management Training Oregonmodellen) for fosterforeldre. Der hadde fosterforeldrene kurs over ni kursdager fordelt på 3 – 4 måneder, ledet av PMTO-terapeuter, pluss en 2-dagers oppfølgingssamling et halvt år etterpå. Målgruppen var fosterforeldre som hadde fosterbarn under 12 år med atferdsproblemer eller er i fare for å utvikle atferdsproblemer. 90 av 96 fosterforeldre svarte på evalueringsskjema ved kursets slutt. På spørsmål om i hvor stor grad kurset hadde hatt eller ville komme til å ha betydning for dine fosterbarn svarte 85 % ”I svært stor grad” eller ”I ganske stor grad.”

Det kan virke som at mine informanter har hatt stor nytte av veiledningen og oppfølgingen de har fått fra BUP. Fagfolkene i BUP sitter med stor kompetanse, og mange, også fosterforeldre har stor tiltro til dem. En kan tenke seg at flere kunne hatt nytte av den kompetansen de har. Ikke bare som veiledning til det enkelte fosterforeldrepar, men kanskje også som kursholdere for kurs eller kursrekker om enkelte diagnoser. Det kan være kurs om for eksempel konkrete diagnoser som ADHD eller Asperger syndrom. Det kan også være kurs om mer diffuse diagnoser som relasjonsskadede barn, barn med tilknytningsproblemer og barn som har vært utsatt for omsorgssvikt. Fosterforeldre som har fosterbarn som har vært seksuelt misbrukt kan også stå foran store utfordringer.

En kan også tenke seg at BUP kunne vært medansvarlige for veiledning til grupper av fosterforeldre som har fosterbarn med disse diagnosene. Også Barne- og likestillingsdepartementet ønsker et bedre samarbeid mellom statlig regionalt barnevern (Bufetat) og helseforetakene (psykisk helsevern for barn og unge og rusomsorgen). Dette ønsket er uttrykt i "Tildelingsbrev til Barne-, ungdoms – og familiedirektoratet" (Barne- og likestillingsdepartementet 2006).

Enkelte av fosterforeldrene har hatt utbytte av å snakke med andre fosterforeldre. En familie var med i en gruppe med fosterforeldre som i utgangspunktet hadde samlinger en gang i måneden. Det hadde vært opp imot tretti personer på det meste. På samlingene som dels var hjemme hos hverandre og dels var i leide lokaler har de snakket om løst og fast og ikke følt seg så bundet av taushetsplikten. *"Det har vært mange ganger at vi har kommet hjem derifra og synes vi har hatt topp utbytte. Mer enn vi har hatt på mye annet."*

Fosterhjemstjenesten i Bufetat i Møre og Romsdal pleier å arrangere et årlig treff i Geiranger. Enkelte av fosterforeldrene har nevnt dette treffet som positivt. Et fosterforeldrepar hadde et annet fosterforeldrepar i nabolaget som de pratet åpent med. Fosterfar sa: *"Det er godt det, bare å snakke om det. Det trenger ikke å komme noe ut av det. Bare å snakke. Vi har en sånn ventil da."* Dette er ikke veiledning, men det handler om noe av det samme.

Flere av fosterforeldrene nevnte både i denne forbindelse og i andre sammenhenger at taushetsplikten var et hinder for å få snakket om problemene sine. Det vil være av betydning for fosterforeldrene å få drøftet problemstillinger rundt taushetsplikten: Hvem kan man snakke med - og om hva?

Enkelte av fosterforeldrene har også nevnt andre veiledere som har vært inne i bildet, for eksempel PP-tjenesten og eksterne psykologer, uten at dette har vært fremhevet.

Som konklusjon kan en si at veiledning kan være mange ting, men at det dreier seg mye om at fosterforeldre skal få hjelp til å takle de vanskelige sidene ved det å være fosterforeldre for krevende barn. Fosterhjemstjenesten har ansvar for grunnopplæringen, men det er barneverntjenesten som har ansvar for oppfølging av den enkelte fosterfamilie. Veiledningen til fosterfamilien må tilpasses den enkelte familie fordi det er så forskjellige behov. De kommunale saksbehandlerne må være vare for fosterfamiliens behov og enten veilede selv eller sette bort veiledningen til andre. Kanskje kommunen skulle hatt et større spekter av veiledere å ta av? En kan tenke seg mer profesjonelle veiledere slik det er beskrevet i avsnittet om Helgerud, og vi ser at BUP har stor kompetanse.

Det kan jo også være at det fins personer i kommunen som ikke er knyttet direkte til et slikt miljø, det kan være personer i PP-tjenesten eller andre enkeltpersoner som har kompetanse og som kan gjøre arbeidet med å veilede fosterforeldrene hvis det passer. ”Kjemien” mellom veilederen og fosterfamilien må også være i orden. Det er ikke alle familier som kan gjøre seg nytte av alle veiledere. Kommunen bør også oppmuntre fosterforeldrene til å snakke med andre fosterforeldre. I det hele tatt bør kommunen sitte med ei stor verktøykasse når den skal skreddersy et oppfølgingsprogram for disse familiene.

4.1.2 Avlastning

Alle familiene i min undersøkelse hadde en form for avlastning. Avlastningen varierte i omfang, og den var også ellers av stor variasjon. “*Han er så intens hjemme*

---

og går rundt oss hele tiden,” var det en fostermor som sa, som begrunnelse for å ha avlastning. *“Vi må ha fri for å hente litt krefter og komme oss. Det burde være obligatorisk,”* var det en som sa. Flere av fosterfamiliene har avlastning en gang i måneden. Fosterbarnet reiser da til avlastningsfamilien på fredag ettermiddag og kommer tilbake til fosterfamilien søndag ettermiddag. En familie hadde hatt en slik ordning, men i en svært intens periode hadde de fått lov av kommunen å ha så mye avlastning som de ville. De hadde da fordoblet avlastningen, slik at de hadde avlastning annen hver helg. En annen fosterfamilie hadde avlastning annen hver helg, men det var like mye fordi barnet hadde lyst, og de tok det ikke så nøye. De ville ikke presse barnet hvis han var opptatt med noe annet ei helg. En annen familie hadde avlastning ei helg i måneden pluss en hverdag, altså tre dager i måneden.

De fleste av fosterfamiliene hadde også avlastning et par uker i strekk om sommeren. *“Vi hadde jo ikke en friplass. Ikke en sånn sommer til. Vi må ha fri”*, sa en familie som ikke hadde hatt avlastning om sommeren det første året. Etter hvert som fosterbarna har blitt større har de kunnet reise lengre vekk på sommerferie, for eksempel på en fjellskole eller til en annen landsdel uten følge. Enkelte fosterforeldre har stilt krav til den kommunale barneverntjenesten om to – tre uker sommerferie og fått det, andre har vært mer forsiktig, og har heller ikke fått så mye.

Det er stort sett fosterforeldrene selv som har funnet avlastningsfamilier. Det kan være bekjente av fosterforeldrene, eller det kan være fosterforeldrenes egne utflyttede voksne barn. Enkelte har også brukt personer i fosterbarnets slekt, tanter, onkler eller besteforeldre som avlastere. *“Men barneverntjenesten aksepterer heller ikke en hvilken som helst plassering, hvis det vi får tilbake etter helga er verre enn da de dro, så hadde det vært bedre at de var hjemme her hele tida,”* sa en fosterfar. Denne familien hadde strevd i lang tid med å finne en god avlastningsfamilie til en tenåring med ADHD.

Også barnas samvær med sine biologiske foreldre kan fungere som avlastning. En fosterfamilie hadde bare biologiske foreldre som ”avlastere”. Denne fosterfamilien ville helst være som en vanlig familie. *“Vi driver ikke sånn,”* sa de om det med

avlastning. Men de samme fosterforeldrene opplevde at barnet var mer urolig etter samvær med biologiske foreldre og ønsket derfor sjeldnere samvær. Etter at barnet hadde vært hos biologisk familie i to uker en sommer mente de at *“det varte til oppunder jul før han kom inn på rett spor igjen.”* De forteller også om en gang biologiske foreldre hadde misforstått samvørsavtalen og det månedlige samværet måtte utsettes. Det opplevde de som en nedtur. Og de gir uttrykk for at de koser seg hvis de kan være helt for seg selv ei helg. *“Da sover vi,”* sa den ene. *“Eller så reiser vi på tur,”* sa den andre. De strever en del med fosterbarnet, og tenker litt på at de kanskje hadde hatt behov for litt mer avlastning.

En annen form for avlastning er ordningen med støttekontakt. En av fosterfamiliene forteller at de har brukt støttekontakt for fosterbarnet. Støttekontakten kom da en gang i uka og tok med seg fosterbarnet ut på svømming, på fotballtrening eller liknende som fosterfamilien og støttekontakten syntes var greit.

To av fosterfamiliene hadde hatt leksehjelp og var fornøyd med det. En kan tenke seg at lekselesing med ukonsentrerte barn fort kan bli nok et konfliktområde i fosterhjemmet. Hvis man da kan få hjelp slik at andre tar akkurat den konflikten så kan det være en stor støtte for familien.

Havik (2007) fant i sin undersøkelse at 18 % av fosterforeldrene hadde hatt avlastning hele tiden, mens 36 % hadde hatt avlastning en del av tiden. 32 % mente at det var for lite avlastning. Evalueringen av Helgerud ressurscenter for fosterhjem tydeliggjorde også at det forsterkningstiltaket som det var desidert størst behov for var avlastning, der 40 % av fosterforeldrene hadde behov for mer avlastning, besøkshjem eller støttekontakt.

“Man søker ikke avlastning for egne biologiske barn,” var det en fostermor som sa. Det å være fosterforeldre er delvis et arbeid man har tatt på seg. Med de vanskelige barna vil der likne mer på arbeid. Og i den grad at det er et arbeid så har man behov for noe fritid. Når såpass mange gir uttrykk for at de ønsker mer avlastning kan man tenke at den kommunale barneverntjenesten burde være mer lydhør for disse

---

behovene. I forhold til de vanskeligste barna burde dette kanskje også være klart idet barna flytter inn. Det kan jo hende at fosterhjemstjenesten burde ha en “avlastningsbank” der man har oversikt over en del mulige avlastningsfamilier på samme måte som man har en “fosterforeldrebank.”

4.1.3 Hva gjør fosterforeldrene med de mest krevende barna?

I alle de fem fosterfamiliene var det barn som enten hadde fått diagnosen ADHD eller de skulle snart utredes for ADHD. I en fosterfamilie brukte de medisin mot ADHD og syntes at det hadde virkning. *“Det er levelig,”* sa fostermor om det. Flere av fosterfamiliene snakket om grensesetting. *“En må jo gå opp grensene noe så til de grader,”* sa en fosterfar. En fostermor som var blitt spyttet i ansiktet hadde ristet fosterbarnet. *“Hva må andre tenke om at jeg gjør det,”* hadde vært hennes umiddelbare tanke.

Andre forteller også om såpass tøff grensesetting at de nesten angret og lurte på om det var overgrep. En fostermor forteller at det har vært slik fra fosterbarnet var ganske liten, og hun har hele tiden vært nødt til å være ganske streng. En annen familie forteller at fosterbarnet trives best i den grå kjedelige hverdagen. *“Vi må legge opp slik at det blir roligst og kjedeligst mulig. Det bør være forutsigbart,”* sier de. *“Han må ha faste rammer,”* sier en annen familie. *“Han kom inn i en familie der rammene lå der,”* sier de videre. Kadesjö (1993) skriver at disse barna trenger struktur og rytme i hverdagen og de trenger tydelighet og grenser.

Et fosterbarn hadde diagnosen Asperger syndrom. Fosterforeldrene mente at også guttens mor hadde Asperger syndrom. Fosterfar forteller: *“Det betyr at situasjonen hjemme som den gutten har vokst opp i har vært underlig, og når det har blitt uforutsette ting som har skjedd så har mor mista kontrollen og da har han lært seg til å ta kontroll, spesielt i kaotiske situasjoner. Så har han måttet gå inn og ta over.”* Fosterfar mener at denne gutten også hadde et stort behov for en svært tydelig grensesetting.

I en undersøkelse fra 1995 om utilsiktede flyttinger fra fosterhjem ble det undersøkt saker som omfattet 20 barn (Rød og Havik 1996). Både saksbehandlerne og fosterforeldrene er intervjuet og de konkluderer med at forhold knyttet til barnet eller ungdommen er viktigste grunn for flyttingen. Vi ser at fosterforeldrene er nødt til å forholde seg til at dette er spesielt krevende barn. Mange av barna vil for eksempel kreve mer tøff grensesetting enn vanlige barn. Samtidig vil det være viktig med en raushet i grensesettingen. Det å finne balansen mellom det faste og det rause krever både erfaring og innsikt.

Ungdommer som kommer i fosterhjem har kanskje mer behov for å løsrive seg og bli voksne enn for å knytte seg til fosterforeldrene og lage en relasjon til dem. Det vil kanskje være behov for å forhandle med disse ungdommene i større grad enn med egne barn og lage avtaler. En kan tenke seg at MST-teamene kan ha teknikker å tilby som kan være til hjelp også for fosterforeldre. Flere av de krevende fosterbarna vil få diagnoser fra BUP. Fosterforeldrene vil derfor ha et stort behov for informasjon om diagnosene og oppfølging omkring alternative måter å behandle barnet på.

4.1.4 Den kognitive faktoren hos barna

Bunkholdt (2004) skriver at det i dag legges sterk vekt på at kognitiv forståelse av hendelser øker mulighetene for å mestre vanskeligheter. Hun mener at barns økende forståelse av årsaken til omsorgssvikt og atskillelse reduserer tilbøyeligheten til å oppfatte slike hendelser på en egosentrisk måte. Flere av fosterforeldrene har vært inne på betydningen av denne kognitive erkjennelsen av hvorfor de bor i fosterhjem. En fosterfamilie forteller at på et tidspunkt så var fostergutten *“blitt så stor inni hodet sitt at han skjønner at han ikke kan bo hjemme hos ho mamma. Han har til og med sagt det. I den tida syns jeg at han sluttet å kjempe for det som mora sa til han hele tiden.”* En annen fosterfamilie sa om fosterbarnet at *“han flyttet inn mentalt her i vinter eller vår.”* I to fosterhjem framhevet de at det var viktig å snakke om årsakene til at fosterbarna bodde der, men hadde møtt motstand mot å fortelle det delvis hos de biologiske foreldrene og delvis hos det kommunale barnevernet.

Også Sinclair (2005:75) stiller spørsmål ved om man i stor nok grad har utforsket hva barnet eller ungdommen ønsker når det gjelder plassering, selv om man ikke alltid kan ta hensyn til ønskene.

Havik (1999) skriver at fosterbarnets motstandsdyktighet blant annet er avhengig av hvordan det forklarer for seg selv det som skjer. Det utgjør en forskjell for barnets opplevelse om barnet forklarer situasjonen eller hendelsen med mors likegyldighet eller med mors manglende mulighet. Har barnet fått en utrygg tilknytning kan det ha en indre arbeidsmodell av seg selv som en som ikke er verdt å bli tatt vare på, en som ikke kan, og at omgivelsene ikke er til å stole på. Havik mener at barnet trenger tid og hjelp til å skape orden i et indre kaos. Fosterforeldrene må hjelpe barnet med å reflektere over sorg og kanskje skyld og skam. Barnet trenger også hjelp til å reflektere over hvordan tingene er og hvordan framtida kan bli. Barneverntjenesten må legge tilrette slik at fosterforeldre og fosterbarn kan reflektere over at de biologiske foreldrenes tilkortkomning ikke skyldes deres sviktende vilje, men deres sviktende evne. Foreldre som ikke ønsker det beste for sine barn kan telles på en hånd.

Enkelte av barna som har hatt kontakt med BUP har fått individualterapi uten at dette har vært framhevet av fosterforeldrene som spesielt betydningsfullt. En fostermor fortalte at fosterbarnet gikk til psykolog, men psykologen hadde sagt at *“det har ingen hensikt, for fosterbarnet sitter og halvsover.”* Fosterforeldrene fant ut at barnet ikke var motivert og la det bort. En annen fosterfamilie forteller om det samme, at fosterbarnet ikke var tilgjengelig, mens det seinere hadde kommet til en annen behandler som hadde matchet bedre. En kan tenke seg at hvis fosterbarnet ikke er motivert kan fosterfamilien selv prate med fosterbarnet, etter å ha fått veiledning fra psykologen. I fosterhjemmet kan det være enklere å finne egnede tidspunkt for samtaler, for eksempel på sengekanten.

En kan også tenke seg at kognitiv terapi kan være en aktuell måte å nærme seg disse barna på (Grøholt m.fl. 2001). En vil da prøve å hjelpe barnet til å utforske

grunnlaget for de tankene det har og hjelpe det til å etablere alternative måter å tenke, føle og handle på.

4.2 Faktorer ved fosterfamilien

Jeg vil her prøve å ta for meg faktorer som ikke er knyttet så direkte til de krevende fosterbarna, men mer til fosterfamilien. Det vil være mer om hvordan fosterfamilien er satt sammen og hvordan de tenker omkring det å være fosterforeldre for et spesielt krevende barn eller ungdom. Barnevernet må kanskje vurdere enkelte av disse faktorene før plasseringen og ellers legge til rette slik at de kan føle seg trygge og mestre de utfordringene som kommer.

4.2.1 Mestringsperspektivet

“Det er blitt sagt om kronisk sykdom: “Den kaster skygge over livet ditt, du har den alltid med deg.” Mestring betyr på mange måter å kunne leve godt og meningsfullt med “skyggen”.” (Vifladt og Hopen 2004:6)

Noe som går igjen i alle fem fosterhjemmene er at de uttrykker stolthet over barna. Det er barn som det er mange problemer med, likevel skryter de av barna. De skryter ikke av eget arbeid, men de er glade på barnas vegne. De forteller om hva barna er flinke til. Et fosterforeldrepar forteller om skoleprestasjonene: *“Han er veldig arbeidsom. Han har fine prøver og fine karakterer. Kjempe ... Hvis andre barn bare hadde konsentrert seg halvparten ... Det er helt utrolig. Det går av seg selv så det dundrer.”* En annen familie forteller om fosterbarnet som de strever mye med at *“han er veldig glup. Voldsom skarp. Ser han noe teknisk bli gjort en gang så kan han det. Svømte og syklet da han var 5 år. Og han er flink å hjelpe til i kjøkkenet.”* En annen familie igjen sier: *“Vi ser at det går godt med gutten, og det ser de i kommunen også.”* De forteller også en episode der fosterbarnet ble så glad at han ble helt rørt: *“Det var artig å se på. Artig å oppleve. Han hører nok til her. Han gjør det.”*

Fosterforeldrene forteller også om tilfredsheten over vekst hos barna og når det går framover i forhold til vanskene. Et fosterforeldrepar snakket om fosterbarnet sitt: *“Vi så det jo som en liten utfordring til å begynne med kanskje. Og det er jo spennende. Med den veksten som du ser og – ja, hvordan han tilpasser seg og – ja, du ser at det nytter. Det er jo en rikdom å få være med på. Ja, og han er jo en god gutt. Han er det. Det er ikke så lett å se det bestandig oppi dagen da.”* En familie hadde hatt et fosterbarn som hadde flyttet ut for flere år siden. Han hadde da gitt uttrykk for at *“han aldri skulle snakke med oss mer for vi var så sære og fæle folk med regler – til og med når han skulle komme hjem.”* Og så kommer han tilbake etter flere år og sier til fosterbarnet som bor der nå at *“du må høre etter hva de sier, for det er fornuftig.”*

Det er generelt viktig for alle å føle at de lykkes, at de mestrer det de holder på med. For fosterforeldre som har krevende barn er dette kanskje spesielt viktig. Hilchen Sommerschild (1999:58) har laget en modell for mestringsfølelse. Hun mener at vilkårene for mestring er to likeverdige komponenter:

TILHØRIGHET

*Dyaden: minst en nær
fortrolig*

*Familien: forutsigbarhet,
bekreftelse, tilhørighet*

*Nettverket: fellesskap i
verdier, sosial støtte*

KOMPETANSE

kunne noe

få og ta ansvar

*utfolde nestekjærlighet,
møte og mestre motgang*

Hun mener videre at når disse vilkårene for mestring er til stede gir det grobunn for en god opplevelse av *egenverd*. Og med en grunnfestet egenverdsfølelse vil man kunne møte livets utfordringer med *motstandskraft*.

Denne modellen er laget mest med tanke på barn, men en kan også tenke at den kan være et godt perspektiv på voksnes mestring. I min undersøkelse ser vi at enkelte av komponentene i Sommerschilds modell er trukket fram som spesielt betydningsfulle for å ikke gi opp. Det er for det første betydningen av samspill og kommunikasjon i forholdet mellom fosterforeldrene, altså det Sommerschild kaller *dyaden* eller det å

ha minst en nær fortrolig, se kapittel 4.2.5. For det andre er det kontakt med *familien* og *nettverket*. Dette er nærmere omtalt i kapittel 4.2.3 og 4.2.6, der noen av fosterfamiliene trekker fram betydningen av å ha et åpent og godt forhold til egne store barn, øvrig familie, naboer og venner. For det tredje er det stoltheten over barna som er trukket fram i dette kapitlet. Dette er det som Sommerschild kaller *kompetanse*, der fosterforeldrene kan noe, de får til dette med det enkelte fosterbarn. De får også vært til nytte, de får utfoldet nestekjærlighet, de får ansvar og de tar ansvar. De tåler å møte motgang og de mestrer motgangen hvis den ikke blir alt for stor.

”Min tanke er at et mestringsperspektiv i større grad enn et sykdomsperspektiv kan lede hjelperen til å få øye på nye muligheter og ubrukte sider hos de hjelpesøkende og deres omgivelser. Da blir mestring som mulighet for den fortrøstningsfulle ide at det til enhver person og situasjon er knyttet egne sett av mestringspotensialer, og at denne idé i seg selv er nøkkelen som låser opp for disse muligheter”.
(Sommerschild 1999:22)

Det vil være viktig at alle i barnevernet arbeider for at fosterforeldrene skal føle mestring i forhold til oppgaven med fosterbarna. Spesielt har den kommunale barneverntjenesten ansvar for å vise til at arbeidet går framover. Barneverntjenesten må sammen med fosterforeldrene lage handlingsplaner og avtale mål og delmål som de skal arbeide med. I forhold til de krevende barna må en kanskje ikke sette for høye mål, men heller tenke flere små skritt. Dette er barn som kanskje har store belastninger bak seg og det vil derfor kanskje ta lang tid å få til en endring i atferden. Det er også viktig å evaluere disse handlingsplanene: Hvordan gikk det var det mulig å få til? En fostermor sa: *”Vi trenger ikke barnevernet sine råd, men vi har fryktelig bruk for at de vet om oss.”*

4.2.2 Den kognitive faktoren hos fosterforeldrene

Enkelte av fosterforeldrene nevnte at de bare hadde bestemt seg for at dette skulle de ikke gi opp. De fleste hadde strevd med fosterbarna i lang tid og hadde vært inne på tanken å gi opp. Enkelte hadde en veldig sterk bestemmelse på å ikke gi opp, som en

---

fostermor sa: *“Altså har jeg sagt ja til noe - og et barn er et barn. Det er ikke bare en ting å flytte på. Har du sagt ja til noe får du jaggu meg stå i det. Altså. Det går ikke an å bare flytte på en unge. Når du har jobba og jobba for å komme inn under huden på den ungen og så skal du bare skyve han fra deg for at han blir så umulig, når han kanskje tester deg ut på det ytterste i sin nød. Nei, det fikk jeg ikke til. Det var mitt dilemma.”* Mens fosterfar sa at *“hvis jeg for eksempel hadde hatt ei kone som delte mere mitt syn på det så kan det hende at vi ikke hadde holdt ut.”*

I en annen familie sa de: *“Vi er veldig innstilt og opptatt av at når vi har tatt på oss en jobb å gjøre, så må vi gjøre så godt vi kan - vi må prøve å fullføre den. Og som vi sier, hvem skal hun være hos hvis vi gir opp? Vi kan ikke bare sette henne på sidelinja og si ”her er kofferten din, nå må du bare flytte.” Hvor blir det av henne da? Hvor blir det av alle de årene vi har hjulpet henne og fått henne dit hun er i dag? For det er det vi som har hjulpet henne til, det må vi jo bare innrømme. De årene – det blir det samme som å hive det ut i løse lufta. Og det syns ikke vi er rett vi, for det er jenta som det går ut over det. Det går ut over oss og, men ikke på samme måten. Vi har ikke lov til å gi opp.”*

På spørsmål om han noen gang har tenkt tanken på å gi opp så svarer en fosterfar: *“Tanken har jo slått meg flere ganger, det må jeg nå innrømme. Men altså - du kan ikke bare returnere en unge, det er ikke noe du kan sende fra deg. Det er noe du må leve med.”* I en fosterfamilie snakker de om svik når det gjelder spørsmålet å si opp avtalen de har med det kommunale barnevernet. De sier at fosterbarnet betyr mye for dem og at det er deres plikt å løse den oppgaven de har påtatt seg.

Denne tilknytningen til barnet er det kanskje ikke så enkelt å endre på for andre enn fosterforeldrene selv. Men det er en faktor som det er viktig å undersøke før man plasserer et barn i en familie: Hvor stor grad av forpliktelse føler de? Hva gjør de hvis det røyner på? En fosterfar sa: *“Jeg mener at noe av det viktigste var at vi bestemte oss for at dette her er varig.”*

I Havik (2007) sin undersøkelse ble fosterforeldrene spurt om hvilke forhold som hjelper til å fortsette når de har vært trøtt og lei. 77 % svarte at tilknytningen til barnet var meget viktig. 76 % svarte at forpliktelse overfor barnet var meget viktig.

4.2.3 Egne barn

Ingen av fosterforeldrene forteller om nevneverdige problemer i forholdet mellom fosterbarna og egne biologiske barn. De aller fleste biologiske barna er betydelig eldre enn fosterbarna. Mange av dem er fylt 20 år og har flyttet ut av familien. Enkelte av de biologiske barna blir brukt som avlastere. De biologiske barna er også til hjelp ved at de kan være med og være korrektiv og forbilder for de litt yngre fosterbarna. En fostermor sier: *“Vi hadde veldig god hjelp av de to store barna mens de ennå bodde her. Det kan jeg si. For det er noe med å få respons på oppførselen hvis han er helt ute og kjører. Det er veldig greit at det er andre enn oss som sier ”Nei sånn kan du ikke gjøre!! Sånn går det ikke an å gjøre.” Og det var de veldig tydelige på. Så det var jo veldig greit”*. En annen familie forteller om at fosterjenta hadde fosterfamiliens biologiske sønn som anker. Han var seks år eldre og ble behandlet som bror.

Både Havik og Backe-Hansen (1998) og Egelund og Hestbæk (2003) peker på at alder på fosterforeldrenes egne barn er av betydning for at fosterhjemmene skal være stabile. Hvis egne barn er for nært i alder kan det bety at det blir vanskeligere å holde ut. Dette kan ha sammenheng med at fosterbarnas problemer kan være vanskelig å takle for barn som er omtrent jevngamle. I min undersøkelse ser vi at de fleste barna har vært betydelig eldre enn fosterbarna, og det har derved ikke vært problematisk. De har tvert imot representert en ressurs ved at de har vært gode modeller og har vært brukt som avlastere.

4.2.4 Matching

Et fosterforeldrepar er inne på dette med matching – å finne de riktige fosterforeldrene til det riktige fosterbarnet. Fostermor har egentlig best forhold til det

---

ene fosterbarnet som er roligere, på tross av mulig ADHD. Men fosterfar har egentlig mer sansen for det andre, noe yngre fosterbarnet. Han sa: ”Ja, jeg har virkelig sansen for han. Han har ting som jeg setter pris på. Han er en kriger, det er en tøffing. Han har forferdelig mange egenskaper som jeg setter pris på, som gutt og som -, og han har interesser -. Enormt lærevillig. Jeg er sikker på han kan lære fremmedspråk på noen måneder. Han er så interessert. Han har utrolig mye. Fantastisk fascinerende unge. Det er også er fascinerende at han har slikt temperament. Å sloss med en som er fem år eldre er ingen problem.”

Backe-Hansen (1993) framholder at matchingen mellom fosterbarn og fosterhjem er en viktig fase når man skal godkjenne et fosterhjem. En må da tilstrebe at fosterforeldrene får et fosterbarn som de tror vil passe inn i hjemmet deres. Det vil for eksempel være uheldig å plassere en krevende tenåring hos fosterforeldre som egentlig hadde sett for seg et vanlig førskolebarn. Backe-Hansen (1993) tenker også at det vil være heldig at fosterbarnets biologiske foreldre får være med på prosessen med å matche barnet med de riktige fosterforeldrene der dette overhodet er mulig.

Det å finne riktig fosterbarn til riktig fosterfamilie handler også om at ”kjemien” skal stemme, og det kan være vanskelig å vite på forhånd. Men det krever et godt faglig skjønn, og det krever at man kjenner fosterbarn og fosterforeldre godt. I dagens barnevern der det ikke er så mange fosterforeldre å velge mellom kan det være vanskelig å få til en slik matching. De som vil være fosterforeldre må kanskje ta imot barn som ikke passer helt inn i familien. I tilfellet i min undersøkelse med fosterfar som likte den lille, tøffe, temperamentsfulle gutten kan man tenke seg at han også ville ha hatt sans for en litt utagerende ungdom. Han sa også seinere i intervjuet at han så positivt på ungdomstida framover og at han liker godt ungdommer. Han sa også at han så på puberteten som en utageringsalder og snakket positivt om det.

4.2.5 Samspill og kommunikasjon i forholdet mellom fosterforeldrene

Alle de fem fosterforeldreparene snakket om betydningen av at de var to og betydningen av samspill og kommunikasjon dem imellom. I en familie forteller de at de av og til er i tvil om de skal fortsette å være fosterforeldre. *“Jeg har mine dager der jeg sier ”nå er det stopp, nå går det ikke lenger det her, nå vil jeg ikke mer.” Da er det han som backer meg opp og likedan omvendt når det er han,”* sa fostermor. Fosterfar fortsetter: *“Hvis vi bare hadde vært en så hadde dette skåret seg for lenge siden. Spesielt en periode da det gikk på helsa løs og hun (fostermor) måtte reise bort.”* Fostermor sier: *“Jeg tror det som har hjulpet oss til å ha stått ut med det som vi driver på med det er det at vi er veldig flink å prate sammen. Både jeg og han, når det er noe som står på, så er vi flinke til å si til hverandre at nei, vi kan ikke gjøre det slik. Samarbeid er alfa og omega. Det vil jeg si.”* Seinere i samtalen, da det var snakk om å gi opp sier den samme fostermoren: *“Der tror jeg at det som berger oss det er det med at vi snakker: ”Hva skal vi gjøre nå? Hva har vi gjort feil nå? Hvordan kan vi gjøre det på en annen måte for å berge denne situasjonen?””*

I en annen familie sier fosterfar: *“En annen grunn til at du skal ha suksess med unger er det forholdet du selv har i heimen – at du har et solid forhold. Og en kommunikasjon. Spesielt det tror jeg er viktig for at du skal klare det.”*

I en familie snakker fosterforeldrene om betydningen av at de fungerer godt sammen: Fostermor sier: *“Og så har vi et veldig godt forhold. Når jeg er svak så er han sterk. Og når han er svak så er jeg sterk. At vi på en måte drar lasset i lag og vi er fryktelig glad i hverandre. Og vi er fryktelig sterk i lag.”* Fosterfar sier: *“Ja det er det som er svaret. Grunnen til at vi lykkes er at vi er enige om hvordan vi gjør det, så vi slipper den der familiekonflikten på toppen for da blir det jo fryktelig vanskelig.”* Fostermor sier: *“Og at vi bestandig støtter hverandre og bestandig er to sammen om det. Og at vi bruker mye tid i lag på det og at vi bruker våpenet vårt: Vi snakker. Vi er veldig gode til å snakke. At vi på en måte tar det med oss til og med oppi senga. At vi prater.”* Fosterfar sier: *“Derfor er vi to sammen på alle møter. Da vet vi hvordan den*

---

andre føler seg. Og likedan hvis kommunen kommer hit, da er vi to. Det er vanskelig å referere for eksempel den stemninga som er i rommet. Derfor er vi alltid to sammen. Så da vet vi hvordan den andre føler.” Fostermor gjentar: *“Vi er sterk i lag.”*

To av parene hadde fått familieterapi gjennom BUP. Den ene fostermoren sa om dette: *“Vi fikk i hvert fall snakket om hvordan skapet sto, hos hver av oss. Og på en måte fant litt ut om vi var mer samkjørt eller – for vi var vel litt fortvilt - vi kommuniserte ikke om hva slags mål vi hadde, eller hva slags behov vi hadde.”* Fosterfar sier: *“Ja, og til og med om hvorvidt vi skulle fortsette som fosterforeldre.”* Fostermor sier: *“Så det fikk vi jobba oss gjennom.”*

Når det gjelder å velge ut fosterforeldre sier Retningslinjer for fosterhjem (2004) at hensynet til fosterbarnet tilsier at fosterforeldrene fortsetter å holde sammen. Parforholdet er altså en faktor som det er lagt vekt på. Det er ikke mulig å måle kvaliteten i et parforhold, så retningslinjene er generelle.

Fosterforeldre som skal delta på PRIDE-kurs skal i utgangspunktet ikke siles. Alle skal kunne være med, fosterforeldre skal kunne komme fra ulike samfunnslag og representere ulikheter i materielle livsvilkår, kultur og trosspørsmål (Haus 2005). Samtidig er det noen inngangskriterier ut fra forskriftene til Barnevernloven, der det står at fosterforeldrene må ha tilfredsstillende helse, tilfredsstillendeandel, stabil livssituasjon, plass i hus og bil og ha en ordnet økonomi. Havik (2007) viser til at samlivsbrudd er langt sjeldnere hos fosterforeldre enn blant ”folk flest.”

4.2.6 Informasjon til nettverket

Flere av fosterforeldrene snakket om betydningen av å være åpne ovenfor naboer, venner og slektninger. En av familiene har vært ganske åpne og snakker mye om dette. Fostermor forteller om de biologiske barna som til dels var flyttet ut: *“Dem var med liksom i et familieråd og vi drøftet om vi skulle gjøre dette. Så vi var helt forberedt på og sikker på at vi måtte ha hjelp ifra dem. Og da mente vi at da måtte de*

være med på den prosessen. Og det tror jeg har hjulpet oss en god del.” Hun fortsetter: *“Og at likedan foreldrene våre, at de fikk klar og grei beskjed om hvordan han var og – Vi syns det er veldig viktig at omgangskretsen til fosterforeldre bør få vite hvordan et fosterbarn egentlig er for vi trenger såpass mye hjelp og støtte - og hvis vi da ikke kan snakke lite grann, vi trenger ikke å fortelle alt, men vi må kunne få lov til å fortelle hvordan den personen er hjemme her, - mener vi. Og det har hjulpet oss veldig. Det er dem rundt oss som har hjulpet til og backet oss opp når det har vært på stupet for å kutte alt ut igjen.”*

Den samme familien forteller om fosterbarnets konfirmasjon, der også fosterbarnets mor var tilstede. Da var resten av familien orientert forteller fosterforeldrene: *“Der kommer vi tilbake til at det er veldig viktig å ha med seg alle fra første dag av. Da visste alle i familien at dem kom og at de ikke skulle spørre dem ut. Det gjør vi ikke. Dem er en del av familien i dag og sånn skal det være. Det gikk så fint. Det var helt utrolig. Det var ikke en ting altså. Mora følte seg trygg her.”*

En fosterfamilie forteller at de informerte alle naboene og hele slekta da de skulle ta imot fosterbarnet. De mener at dette var viktig og at fosterbarnet er blitt inkludert i nabolaget og i slekta delvis av denne grunnen – fosterbarnet blir ikke sett på som en som bare bor der midlertidig. Disse fosterforeldrene sier at de er ganske åpne overfor naboene i forhold til taushetsplikten. De forteller alt om fosterbarna på linje med det de ville ha fortalt om egne biologiske barn.

En annen familie uttrykker at det er vanskelig å finne balansen på hvor åpen man kan være overfor nettverket. Fosteremor sier: *“Jeg tenker overfor nabolaget så kan du virke urimelig overfor barnet. Dem skjønner jo ikke – kan jo ikke historia – dem vet jo ikke bakgrunnen hvorfor han er her. Hvorfor vi er litt firkanta. Det kan jo være vanskelig.”* I forhold til taushetsplikten sier hun: *“Du kan ikke si noen ting.”*

En familie fortalte at de hadde en god opplevelse av å fortelle klassekameratene om barnets diagnose. Fosterfar hadde vært inne i klassen og fortalt om diagnosen og at det ikke handlet om at fosterbarnet var slem eller sær, men bare annerledes. Fosterfar sier at etter dette har situasjonen forandret seg helt. De barna på skolen som fikk

---

denne informasjonen begynte å komme på besøk og invitere han i fødselsdagsselskaper. Enkelte av de barna på skolen som ikke har fått informasjonen snur ryggen til han, mens de i klassen har fått en forståelse og aksepterer han.

Forskrift for fosterhjem (2003) sier at fosterforeldrene må ha et sosialt nettverk som gir barn mulighet til livsutfoldelse. Gjennom fosterforeldrenes sosiale nettverk skal fosterbarnet få kontakt med både unge og gamle av begge kjønn. Dette er en av de tingene som barneverntjenesten skal legge vekt på når de skal finne fosterhjem til et barn. Barneverntjenesten må også legge til rette for en forståelse av taushetsplikten slik at den ikke blir til hinder for at fosterbarnet blir integrert i fosterfamiliens nettverk. Fosterfamilien må føle seg trygg på at det de tar opp med naboer og venner er innenfor rammene av taushetsplikten.

4.3 Faktorer med utgangspunkt i den biologiske familien

Alle de fem fosterforeldreparene var svært opptatt av forholdet til fosterbarnas biologiske foreldre. Alle var opptatt av å ha et godt forhold til de biologiske foreldrene. Det var et viktig punkt for alle. Dette var noe av det fosterforeldrene brukte mest tid på å snakke med meg om. Da jeg ringte for å avtale tidspunkt for intervju var det en fostermor som fortalte begeistret at nå hadde fosterbarnet etter flere år overnattet to netter hos sin biologiske mor.

Ulvik (2002:73) spør: På hvilken måte kan barn hjelpes til å utvikle en opplevelse av sammenheng og tilhørighet i sitt eget liv, og hvordan kan aktørene på barnets relasjonskart bidra til dette? På hvilken måte kan dette ordnes for dette barnet med de menneskelige og materielle ressurser som er tilgjengelig?

4.3.1 Inkluderende holdning

Flere forteller at de ved henting og bringing i forbindelse med samvær pleier å drikke kaffe sammen med den biologiske familien. En familie fortalte at de alltid pleide å sette fram kaffe og boller når mor kom tilbake til fosterhjemmet etter samvær med

barnet en gang i måneden. Mor var beskjeden og drakk kaffekoppen, men pleide ikke å spise noe. Det var vanskelig å få til en naturlig samtale. *“Men vi prøver,”* sa fostermor. *“Jeg synes det er litt viktig. Foreldrene skal føle at det er greit å komme hit. Barna spør, og hvis ikke vi hadde håndtert foreldrene ordentlig ville barna ha sanset dette med en gang.”*

I en familie forteller de at biologisk mor ikke stolte på dem til å begynne med. Mor mente at de stjal barnet hennes og prøvde å ødelegge for dem. *“Nå går det kjempefint og det er jo sånn som vi sier at jobben våres er nå for at dem skal få komme tilbake dit som dem en gang kom ifra for å få et godt forhold. Det er greit at dem kan sikkert ikke flytte dit fast, men liksom at dem får et godt forhold. Sånn som jeg sier til fosterbarnet og som jeg har sagt bestandig at ei mamma er ei mamma. Det er veldig viktig at dem for å holde kontakten. Så mora har ikke lyst å bli fratatt ungen sin.”*

Fosterforeldrene har opprettet et godt forhold til mor. Mor spør etter dem hvis de ikke er med og bringer fosterbarnet til samvær. Mor har opprettet et spesielt godt forhold til fosterfar som kan hjelpe mor med små praktiske ting i huset. Hjemme snakker de bare positivt om de biologiske foreldrene, samme hva fosterbarna sier.

I en familie hadde fosterbarnet hatt et negativt bilde av sin mor, og hadde snakket mye stygt om henne. Det fikk han ikke lov til av fosterforeldrene som hadde stått for at *“ingen foreldre vil miste ungene sine og at det er en grunn bak der. Men vi jobber for at dem skal få kontakt med foreldra. Om det ikke blir hundre prosent så lite grann. Så dem får en liten brikke i livet sitt på plass. Og det tror jeg har hjulpet enormt.”* De forteller at gutten hadde vært veldig glad for at han greide å opprette kontakt med sin mor. Mor hadde også vært i guttens konfirmasjon som fosterforeldrene arrangerte, og det hadde gått veldig fint.

I en fosterfamilie fikk de til å begynne med også besøk av de biologiske foreldrene utenom de avtalte samværene, uten at dette skapte noen problemer. Fosterforeldrene forteller at det fortsatt er en god og problemfri kontakt. De biologiske foreldrene spør ikke lenger etter slike ekstrasamvær, men fostermor sier: *“Jeg tror de kjenner meg*

---

såpass at de vet at jeg hadde ikke kommet til å lage noe problem utav det. Hadde de ønsket det så hadde de fått det.”

I en familie forteller de at biologisk mor er varierende i humør, og det varierer derfor om fosterforeldrene er med inn og drikker kaffe ved henting eller bringing til samvær. Enkelte ganger er mor mer avvisende, andre ganger blir de invitert inn. Fosterforeldrene forteller at det har vært dårligere kontakt en periode fordi de har snakket med fosterbarna om hvorfor barna ikke kan bo hos mor. *“Men det er bare den støyten vi må ta. Og for å få bedre kontakt så kan vi ikke slutte å svare barna,”* sier fosterfar. De tenker likevel at mor innerst inne er fornøyd med dem. De har stor forståelse for mor og hennes problemer og at det må være sårt og at hun er glad i barna sine. *“Vi respekterer henne som menneske, ikke for det hun har gjort mot barna sine, men fordi at hun er et menneske og at vi behandler henne skikkelig og snakker til henne.”* Fosterforeldrene har prøvd å medvirke til at fosterbarna og mor skal ha et godt forhold til hverandre, blant annet ved å oppmuntre til telefonsamtaler.

Enkelte familier har nær kontakt med den biologiske familien. I en familie har de også invitert biologisk mor inn på selskaper ved store dager. Dette har de gjort flere ganger. De vil ikke ha det som en tradisjon og har derfor ikke gjort det hver gang. De er nøye på at det er de som har initiativet og inviterer. De opplever at de har et godt forhold til mor, selv om det av og til har vært uenigheter om lengde og hyppighet på samvær.

Flere av fosterfamiliene har også et godt forhold til andre deler av fosterbarnets familie. Spesielt kan det være et nært forhold til besteforeldre, men også tanter og onkler. En fosterfamilie hadde et spesielt godt forhold til fosterbarnets mormor og morfar og brukte dem av og til som barnevakt hvis det var behov for det. De kunne også ha besøk av besteforeldrene ellers. De hadde også en kommunikasjon med besteforeldrene om fosterbarnets mor og om forhold som gjaldt fosterbarnet. De mente at de hadde støtte fra besteforeldrene i arbeidet sitt med fosterbarnet.

En annen fosterfamilie forteller at de hadde hatt fosterbarnets mor på overnattingsbesøk. De forteller også at de hadde svært god kontakt med mormor og morfar, fosterforeldrene hadde også fått julegaver fra dem. En annen fosterfamilie forteller at de hadde som tradisjon å invitere de biologiske foreldrene på besøk før jul. “*Vi åpner heimen vår,*” sa fostermor. Da er de der og spiser mat og har med julegaver. Og også besteforeldrene er med da. Bestemor synes det er fint at barnet kan bo i fosterfamilien og pleier også å ringe og snakke med fostermor. To av fosterfamiliene forteller at de også har kontakt med venninnene til biologisk mor og mener at de også har støtte derfra.

Alle fosterforeldrene i min undersøkelse har en inkluderende holdning til barnas biologiske familie. De har alle et ønske om å ha et godt forhold til barnas foreldre. De drikker gjerne kaffe med dem når anledningen byr seg. Flere forskere mener at det er av betydning at fosterforeldrene har en inkluderende framfor en ekskluderende holdning (Havik og Backe-Hansen 1998). Derimot har man ikke funnet forskningsmessig belegg for at det generelt er bra for fosterbarn å øke samværet med biologiske foreldre.

Det virker som om flere av fosterforeldrene i min undersøkelse har en raushet i forhold til de biologiske foreldrene. De virker trygge på at dette stort sett er bra for barna. Forholdet til foreldrene er i hvert fall ikke konfliktfyllt. Det virket som om dette var et område fosterforeldrene mestret. En kan tenke seg at hvis fosterforeldrene måtte arbeide med et konfliktfyllt forhold til foreldrene i tillegg til å arbeide med de krevende barna, så kunne det blitt tyngre å holde ut med.

En av informantene mener også at biologisk mor kanskje kunne trenge en støttekontakt. Som nevnt ble det for to år siden tatt inn en ny formulering i Barnevernlovens § 4-16 om at barneverntjenesten kort tid etter en omsorgsovertakelse skal kontakte foreldrene med tilbud om veiledning og oppfølging. En kan tenke seg at det på denne måten kan bli enklere å få til et bedre samarbeidsklima mellom fosterforeldrene. Dette kom også fram av Havik og Moldestad (2003), som blant annet refererer biologiske foreldre som ikke hadde

---

opplevelsen av å bli verdsatt. De kunne oppleve det som sårende og kunne få en opplevelse av å bli gjemt bort – at ingen var interessert i hva de hadde å bidra med.

Noen biologiske foreldre aksepterer ikke omsorgsovertakelsen og vil derfor i første omgang være vanskelig tilgjengelig for oppfølging og samarbeid. Men enkelte vil gjerne bli hørt og få oppfølging på hvordan de kan fortsette å være foreldre på best mulig måte selv om barnet ikke bor hos dem. Det vil også være en del som savner informasjon om barnet og som kan trenge hjelp til bearbeiding av omsorgsovertakelsen. En kan også tenke seg grupper av foreldre som har mistet omsorgsretten for sine barn som et forum der de kan få snakke med andre som er i samme situasjon.

4.3.2 Det kommunale barnevernet mellom fosterfamilien og den biologiske familien

Enkelte av fosterfamiliene er inne på betydningen av at en del av kommunikasjonen mellom fosterfamilien og de biologiske foreldrene skal gå gjennom det kommunale barnevernet. De mener det er viktig å finne riktig balanse på hva fosterforeldrene kan si og bestemme og hva den kommunale barneverntjenesten skal si og bestemme. En fostermor sa: *“Nå har jeg egentlig innført -, for det er liksom så greit at kontakten i barnevernet er mellomstasjon. ”Hvis det er noe så ring til den personen i barnevernet og spør om det.” For det blir for komplisert. Det blir for tett. Og når det blir litt sånn kinkige saker så er det mye enklere å gå om noen.”*

Hvis det er uenighet om beslutninger i forhold til samvær eller om gjennomføring av samværet, er det av betydning at en overlater denne konflikten til barneverntjenesten. Dette blir også framholdt av Havik og Moldestad (2003) som har intervjuet fosterforeldre, biologiske foreldre, fosterbarna og saksbehandlerne i 15 saker der fosterbarnet har vært i fosterhjemmet i flere år.

4.4 Faktorer ved barneverntjenesten

Til slutt vil jeg komme inn på faktorer som har med den kommunale barneverntjenesten å gjøre. Barneverntjenesten har vært nevnt flere ganger tidligere i oppgaven, fordi det er barneverntjenesten som skal legge forholdene til rette for at fosterfamilien får gode nok arbeidsbetingelser. Av de tingene som allerede har vært tatt opp nevner jeg her: legge til rette for avlastning, veiledning og andre hjelpetiltak, gjøre seg godt kjent med barnet og fosterforeldrene, følge opp samvær og biologiske foreldre, lage arbeidsplaner og eventuelt henvise til andre instanser som PPT og BUP. Når vi vet at mange barnevernkontor strever med for mange saker i forhold til antall ansatte forstår vi at det kan være fristende å hoppe over enkelte ting som ikke oppleves som presserende.

4.4.1 Generelt ved barneverntjenesten

Alle fosterforeldrene i min undersøkelse var inne på forholdet til den kommunale barneverntjenesten. De fleste var ganske fornøyd med samarbeidet, selv om ikke alt fungerte knirkefritt. En familie forteller om at de har strevd med fosterbarnet, men at de har hatt *“støtte hele veien spesielt fra kommunen. Hvis kommunen ikke har ringt så har det bare vært å ta en telefon så har dem vært veldig imøtekommende og de har prøvd å hjelpe oss så godt de har kunnet. Dem har vært svære. Det har vært kjempegreier, ja. Det skal dem ha all ros for.”* En annen familie forteller at de har hatt forskjellige saksbehandlere og at de har hatt et veldig godt forhold til alle sammen. Så de sier at det har vært veldig greit.

En annen familie forteller også at de har vært fornøyd: *“Samarbeidet har vært utrolig positivt. De har vært tilgjengelig bestandig. Selv om vi har skiftet mange saksbehandlere så har det aldri vært -. Vi har tatt en telefon: ”No trenger vi” og uansett så har det vært – aldri hatt noe å sette fingeren på. Så vi har vært heldige. Jeg trodde alle hadde det sånn, men jeg har funnet ut at det stemmer ikke helt.”*

Familien legger vekt på tilgjengelighet, det at barnevernet er tilstede når de har behov for det. Andre sliter mer med dette: en fostermor venter fortsatt svar på e-post etter

---

fem dager. En annen sier at de får aldri tak i saksbehandler. En familie forteller at barnevernet viser lite interesse for barnet.

Vi ser at fosterforeldrene stort sett er fornøyd med barnevernet. Det kan jo være en av faktorene som gjør at disse fosterforeldrene har holdt ut. En kan tenke seg at hvis fosterforeldrene ikke får svar på sine spørsmål rimelig med en gang kan det skape frustrasjon og irritasjon hos fosterforeldrene. Fosterforeldrene står på og strekker seg i forhold til de krevende barna og en må da forvente at barneverntjenesten følger opp sin del. Dersom barneverntjenesten viser liten interesse for fosterbarnet kan det virke ødeleggende på motivasjonen fra fosterforeldrene.

De fleste fosterfamiliene forteller at de stort sett får det som de ber kommunen om. En familie fortalte at de var slitne og at det var mye arbeid med fosterbarna. De bad da kommunen om støtte til vaskehjelp og fikk det. På samme måte forteller andre fosterforeldre om at de har bedt kommunen om for eksempel støtte til leksehjelp, støttekontakt, mer avlastning og fått det. Denne velviljen fra det kommunale barnevernet blir framhevet som positiv. En kan også tenke seg at dette kan ha vært avgjørende faktorer når fosterforeldrene har slitt på det verste. Det kan føre til en velvilje fra fosterforeldrene som det kanskje ellers kan være vanskeligere å mobilisere i en travel hverdag. En fosterfar fortalte om ekstra støtte til en ferie sammen med fosterbarnet som noe svært positivt. Ferien hadde gjort godt og velviljen fra barnevernet ble opplevd som positiv.

4.4.2 Samarbeidsklime

En fosterfamilie fortalte at de ved enkelte anledninger ikke var blitt tatt med på råd og de følte seg da litt overkjørt og lite respektert. Spesielt ved en anledning der det skulle søkes etter et behandlingstilbud til gutten uten at fosterfamilien hadde fått uttale seg følte de seg dårlig behandlet. *“Det var jo kommunen og BUP som hadde søkt han dit, så vi var egentlig ikke noen personer som hadde noe med det. Sånn følte vi det rett og slett.”* Fosterforeldrene fikk det bestemte inntrykket at det var informasjon som de ikke skulle få. *“Det reagerte vi så sterkt på at vi fikk være med*

likevel. Vi sa jo fra. At hvis det er på det viset så har ikke vi noe her å gjøre etterpå – vi må få samme informasjonen. Hvis vi ikke får det så er vi på veg hjem.” Fosteremor: *“Og vi har kommet til og dratt og vi.”* Fosterfar: *“ -har dem ikke snudd på det så tror jeg ikke han hadde bodd her i dag. Da tror jeg det hadde blitt en oppsigelse der og da.”*

Flere forskere legger vekt på at samarbeidsklimaet mellom barneverntjenesten og fosterforeldrene er av betydning for stabiliteten (Havik og Backe-Hansen 1998). Et godt samarbeid hjelper fosterforeldrene til å holde ut. Det er av betydning at fosterforeldrene blir sett på som samarbeidspartnere og ikke som klienter.

5. Oppsummering og konklusjon

Formålet med dette prosjektet har vært å gjennomføre en undersøkelse, slik at det på sikt kan føre til mer stabilitet i fosterhjemmene enn i dag. Jeg har valgt en kvalitativ metode og har gjennomført fem semistrukturerte intervjuer og et prøveintervju. Problemstillingen var: *“Å være fosterforeldre for krevende barn. En del fosterhjem har barn med store psykososiale problemer. Hvilke faktorer medvirker til at enkelte av disse fosterhjemmene er stabile over tid?”* Jeg har intervjuet fosterforeldre som har krevende barn og som har holdt på en stund. Alle seks intervjuene var med både fosterfar og fostermor.

Fosterbarn og fosterhjem er svært forskjellige. Alle fosterforeldrene i mitt utvalg gir forskjellige svar på hvilke faktorer som har medvirket til at akkurat de har holdt ut. Dette hadde jeg forventet. Men intervjuene gir også et tydelig bilde av enkelte faktorer som blir framhevet av fosterforeldrene. Sammenholdt med litteratur om forskning på fosterhjemsområdet er en del av disse faktorene som forventet (Egelund og Hestbæk 2003, Sinclair 2005, Havik 2007).

I ettertid ser jeg at det er spørsmål som jeg kunne hatt med i intervjuguiden som jeg ikke fikk stilt og som jeg med fordel kunne hatt med i intervjuguiden. Det er for det første spørsmål om opplæring på forhånd, om de hadde PRIDE-kurs og hvilken nytte de hadde hatt av det, eventuelt andre kurs. Under intervjuene var vi innimellom inne på dette, men jeg spurte ikke eksplisitt om det. Det ble ikke trukket fram av fosterforeldrene verken i den ene eller andre retning. For det andre er det spørsmålet om de mener at den økonomiske kompensasjonen er god nok. Enkelte var inne på det og antydte at de nok kunne tenkt seg et større økonomisk utbytte av arbeidet med fosterbarna. Men dette spurte jeg ikke eksplisitt om, og det ble heller ikke trukket fram som et viktig tema. For det tredje er det spørsmålet om barna har hatt tiltaksplaner og i hvor stor grad fosterforeldrene har hatt nytte av dem. Denne problemstillingen var ikke nevnt av fosterforeldrene i det hele tatt.

En kan tenke seg at disse faktorene hadde betydning for fosterforeldrene, men siden de ikke var framhevet kan en også tenke at disse faktorene ikke hadde stor betydning for at fosterforeldrene skulle holde ut.

5.1 Hvilken betydning har barneverntjenestens innsats blant annet i forhold til veiledning og avlastning?

Barneverntjenesten har en mangesidig oppgave i forhold til fosterforeldre som strever. Fosterforeldrene i min undersøkelse har stort sett vært fornøyd med den kommunale barneverntjenesten, og det kan jo være en av grunnene til at de har holdt ut. Enkelte områder vil det sannsynligvis være viktig for barneverntjenesten å være ekstra oppmerksom på.

5.1.1 Veiledning

Alle informantene har stått overfor utfordringer i forhold til krevende barn. Alle har hatt behov for hjelp til å løse problemene. Veiledning i en eller annen form ble nevnt av alle. Alle fosterforeldrene har hatt noen å snakke med. Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) har vært nevnt som et sted flere har fått god hjelp. Det å ha andre fosterforeldre å snakke med har også vært nevnt som viktig. Dette siste kan kanskje ikke defineres som veiledning, men det å ha andre å snakke med om ikke annet så bare for å få “tømt” seg, har vært trukket fram som viktig. Fosterhjemstjenesten i Akershus / Helgerud ressurscenter for fosterhjem har drevet systematisk veiledning av fosterforeldre, også med døgnkontinuerlig vaktjeneste. Dette tilbudet har fått god mottakelse både av fosterforeldrene og saksbehandlerne i det kommunale barnevernet (Ianke og Thorød 2006). Dette er en ordning som med fordel kunne vært innført flere steder.

Fosterforeldrene i mitt utvalg måtte forholde seg til mange slags problemer. Flere av barna hadde diagnosen ADHD eller skulle bli utredet for dette. Enkelte hadde andre diagnoser og flere fikk oppfølging BUP. Andre av barna hadde mer sammensatte

---

uspesifiserte vansker med for eksempel uro, trass, sosiale vansker, stahet, sinne og vaskelig temperament. En kan tenke seg at fosterforeldre vil ha nytte av mer kunnskap om sine barn med de spesielle vanskene disse barna har. En kan tenke seg kurs om disse vanskene, for eksempel om ADHD, om Asperger syndrom, om relasjonsskadde barn, om seksuelt misbrukte barn og om hva som skjer med barn som har vært utsatt for omsorgssvikt.

En fosterfamilie hadde fått PMT, og hadde hatt nytte av det. En kan tenke seg at flere fosterfamilier kunne hatt nytte av PMT, som er en foreldreveiledningsmetode som legger vekt på å bryte og redusere fastlåste negative mønstre og hjelpe foreldre til å erstatte disse med samspillsmønstre som fremmer samarbeid og positiv utvikling (Haus 2005). Det har også vært gjort forsøk med spesielle PMT-kurs for fosterforeldre (Jakobsen og Solholm 2006), som fosterforeldrene i forsøket var svært fornøyd med. Dette er kurs som sikkert mange fosterforeldre kunne hatt nytte av. Kurset hadde emner om blant annet gode og effektive beskjeder, oppmuntring og belønning, grensesetting, kommunikasjon og problemløsning og regulering av egne følelser.

5.1.2 Avlastning

Mange fosterforeldre strever i det daglige. Mange føler derfor et sterkt behov for fritid. Både i form av enkeltdager eller helger og ferier. Alle familiene i mitt utvalg hadde en form for avlastning. Dette mente de var til hjelp. Enkelte har bedt om mer avlastning og fått det. Enkelte andre har lite avlastning og kunne tenkt seg mer. En må kanskje være klar til å sette inn avlastning før fosterforeldrene er altfor slitne.

Enkelte av fosterhjemmene har også hatt annen type avlastning, for eksempel støttekontakt. Enkelte har også hatt leksehjelp, og vært fornøyd med det. Leksehjelp kan være en viktig form for avlastning, kanskje spesielt der forholdet mellom fosterforeldre og fosterbarn er konfliktfyllt. Ofte vil det være klart på forhånd at barna er krevende, og barnevernet bør kanskje ha avlastning klar allerede når barnet flytter inn i fosterhjemmet.

5.2 Hvilken betydning har fosterforeldrenes tanker om fosterbarnet for stabiliteten i fosterforholdet?

5.2.1 Mestringsperspektivet hos fosterforeldrene

Dette var en tydelig suksessfaktor hos mine informanter. De fikk til det de holdt på med. De skryter av fosterbarna når de kan og er glade på deres vegne. De var tilfreds over at det gikk framover og at fosterbarnet utviklet seg i riktig retning. Dette er kanskje spesielt viktig i fosterhjem som har krevende barn, der det ofte vil være en del utfordringer. Barneverntjenesten har også her ansvaret for å legge til rette ved at de lager planer sammen med fosterforeldrene. Disse planene bør ikke ha for høye mål – det tar tid å endre atferd hos mange av disse barna.

5.2.2 Den kognitive faktoren hos fosterforeldrene

De fosterforeldrene jeg intervjuet hadde en sterk overbevisning om at dette skulle de klare. De tok arbeidet svært alvorlig og følte en sterk forpliktelse overfor fosterbarna. Arbeidet var mer forpliktende enn et vanlig arbeid. Man kan ikke bare flytte et barn fra et fosterhjem. Det gjør man bare ikke. En fosterfar sa: *”Jeg mener at noe av det viktigste var at vi bestemte oss for at dette her er varig.”*

5.3 Hvilken betydning har fosterforeldrenes forhold til hverandre og til andre i familien og nettverket?

5.3.1 Samspill og kommunikasjon hos fosterforeldrene

Alle informantene mine snakket om dette. Parforholdet var særdeles viktig. Flere mente at dette var den faktoren som var utslagsgivende for at de holdt ut. De avlaster hverandre, og de diskuterer problemer omkring fosterbarnet med den andre. To av parene hadde fått familieterapi. Stabilitet i parforholdet er en av de faktorene man er pålagt å vektlegge når man velger ut fosterforeldre.

5.3.2 Informasjon til nettverket

Flere av fosterforeldrene i min undersøkelse omtalte dette som svært betydningsfullt. De har aktivt gått ut og fortalt naboer og venner at de skal få fosterbarn og ved passende anledninger også fortalt om problemer. Også egne, biologiske, store barn og andre deler av slekta har blitt informert. De har fått støtte fra nettverket og blitt møtt med forståelse. Fosterbarnet har også på denne måten blitt bedre inkludert i nærmiljøet. Et problem har vært taushetsplikten. Barneverntjenesten må også legge til rette for en forståelse av taushetsplikten slik at den ikke blir til hinder for at fosterbarnet blir integrert i fosterfamiliens nettverk. Fosterfamilien må føle seg trygg på at det de tar opp med naboer og venner er innenfor rammene av taushetsplikten.

5.4 Hvilken betydning har den kognitive faktoren hos barna?

Flere av fosterforeldrene var inne på betydningen av den kognitive erkjennelsen av hvorfor fosterbarna bor i fosterhjem. De forteller at fosterbarna har slått seg mer til ro når de har oppnådd denne erkjennelsen. Det kan ta lang tid å komme så langt, men det kan virke som om det har stor betydning. Barneverntjenesten må legge tilrette slik at fosterforeldre og fosterbarn kan reflektere over hvorfor barnet bor i fosterhjem. En kan ha som utgangspunkt at de biologiske foreldrenes tilkortkomning ikke skyldes deres sviktende vilje, men deres sviktende evne. Slike refleksjoner kan også skje i regi av BUP. En kan også tenke seg at kognitiv terapi kan være nyttig for fosterbarna. Hvis fosterbarnet ikke er motivert for samtaler med psykolog kan fosterfamilien selv prate med fosterbarnet, etter å ha fått veiledning fra psykologen. I fosterhjemmet kan det være enklere å finne egnede tidspunkt for samtaler, for eksempel på sengekanten.

5.5 Hvilken betydning har fosterforeldrenes samarbeid med den biologiske familien?

Alle fosterforeldrene brukte mye tid på å snakke om fosterbarnas biologiske familie. Alle har arbeidet for å få til et godt forhold mellom fosterforeldrene og de biologiske foreldrene. Alle hadde en inkluderende holdning, noe som litteraturen framhever som betydningsfullt. De var gjerne inne hos hverandre og drakk kaffe ved henting og bringing til samvær. Det var ingen av informantene som hadde et konfliktfylt forhold til de biologiske foreldrene i nevneverdig grad. Fosterforeldrene omtalte dette forholdet i et mestringsperspektiv.

Barneverntjenestens oppgave er å støtte opp under dette gode forholdet.

Barnevernlovens § 4-16 sier at barneverntjenesten kort tid etter en omsorgsovertakelse skal kontakte foreldrene med tilbud om veiledning og oppfølging. Enkelte foreldre har et ønske om å bli sett og hørt, og få støtte til å fortsette å være foreldre selv etter omsorgsovertakelsen. En kan tenke seg at det på denne måten kan bli enklere å få til et bedre samarbeidsklima mellom fosterforeldrene. En kan også tenke seg grupper av foreldre som har mistet omsorgsretten for sine barn som et forum der de kan få snakke med andre som er i samme situasjon.

Kildeliste

- Andresen, A (2006). *Hender små. Bortsetting av barn i Norge 1900-1950*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Backe-Hansen, E (1982). *Når fosterhjemsplassering ender med utilsiktet flytting: Hvorfor skjer de, og hvordan kunne de vært unngått?* Oslo: NAVF's Senter for Klinisk Psykologisk forskning.
- Backe-Hansen (1993). *Fosterhjemsarbeid*. Oslo: Barnevernets Utviklingssenter
- Backe-Hansen, E (2003). *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2006). *Tildelingsbrev til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet 2007*.
- Befring, E (2002). *Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Benneche, G (1974). *Barn under tilfeldighetens lov*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bufetat, sør (2005). *Fosterforeldre – hvordan går det?* URL:
http://www.bufetat.no/filestore/Bilder/Ansatte/Ansatte_region_sr/Region_sr/Fosterhjemsarbeidet/Fosterforeldre-hvordangrdet.doc (lesedato: 24.03.07)
- Bunkholdt, V (2003). *Tilknytning og tilknytningsproblemer. Temahefte nr 16*. Oslo: Norsk Fosterhjemsforening
- Bunkholdt, V (2004). *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Dalen, M (2004). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget
- Egelund, T og A-D Hestbæk (2003). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversikt*. København: Socialforskningsinstituttet
- Falck, S (2006). *Mellom straff og behandling: tvangsplassering av ungdom med alvorlige atferdsvansker*. Oslo: Kommuneforlaget
- Follesø, R (2006). *Sammen om barnevern. Enestående fortellinger, felles utfordringer*. Oslo: Universitetsforlaget
- Forskrift om fosterhjem*. (2003) URL:
http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/andre/Barnevernets_oppgaver/Retningslinjer-for-fosterhjem/1.html?id=415700(Lesedato 20.03.07)
- Fuglseth, K (2006). *Vitenskapsteori og hermeneutikk. I: Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Akademisk

-
- Grinde, TV (2003). *Nordisk barnevern: Likheter i lovgivning – forskjeller i praksis*. Oslo: NOVA Skriftserie
- Grøholt, B, H Sommerschild og I Garløv (2001). *Lærebok i barnepsykiatri*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hagen, G (2001). *Barnevernets historie – om makt og avmakt i det 20. århundret*. Oslo: Akribe forlag.
- Haus, I (2005). PRIDE. Et utvelgelses- og opplæringsprogram for fosterforeldre. I: L. Schjelderup, C. Omre og E. Marthinsen (red.): *Nye metoder i et moderne barnevern*. Oslo: Fagbokforlaget
- Havik, T (1999). Mestringsperspektiv på fosterhjemsarbeidet. I: B. Gjærum, B. Grøholt og H. Sommerschild (red.): *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. Oslo: Tano Aschehoug
- Havik, T (2007). *Slik fosterforeldrene ser det – II. Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005*. Bergen: Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet
- Havik, T og E Backe-Hansen (1998). *Kunnskapsstatus for fosterhjemsarbeidet*. Bergen: Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet
- Havik, T og B Moldestad (2003). Etter plasseringen: Samvær og samarbeid. I E. Backe-Hansen (red.): *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Holtan, A (2002) *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. Tromsø: Universitetet i Tromsø
- Ianke, PE og AB Thorød (2006). "Helgerud er en oase." Oslo: NOVA Rapport
- Jakobsen, R og R Solholm (2006). *PMTO-kurs for fosterforeldre*. URL: http://www.atferd.unirand.no/konf_2006/foredrag/pmto-kurs_fosterforeldre.pdf (Lesedato 24.03.07)
- Kadesjö, B (1993). *Barn med konsentrasjonsproblemer*. Oslo: Pedagogisk forum
- Killén, K (2004). *Sveket. Omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget
- Koch, A og K Koch (1995). *Barn av barnevernet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Krag, C (1995). *Vikingtid og rikssamling Aschehougs norges historie bind 2*. Oslo: Aschehoug
- Kvale, S (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Kvale, S (2005). Om tolkning af kvalitative forskningsinterviews. I: *Nordisk Pedagogik* Årgang 2005 nr 1.
- Lindboe, K (2006). *Barnevernloven*. Oslo: Gyldendal Akademisk

-
- NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer.*
- Rød, PA og T Havik (1996). *Kunne egentlig noe vært gjort? En rapport om utilsiktede flyttinger fra fosterhjem – fosterforeldrenes og saksbehandlerens opplevelser og forståelser av forløpet.* Bergen: Barnevernets Utviklingscenter på Vestlandet
- Schjelderup L og C Omre (2005). Familieråd – en ny modell for beslutninger i barnevernet. I: L. Schjelderup, C. Omre og E. Marthinsen (red.): *Nye metoder i et moderne barnevern.* Oslo: Fagbokforlaget
- Sinclair, I (2005). *Fostering Now. Messages from Research.* London: Jessica Kingsley Publishers
- Skogen, K (2006) *Forskning: hensikt, innhold og form. I: Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk.* Oslo: Cappelen Akademisk
- Sommerschild, H (1999). Mestring som styrende begrep. I: B. Gjørum, B. Grøholt og H. Sommerschild (red.): *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre.* Oslo: Tano Aschehoug
- Statistisk sentralbyrå (2006) *Barnevernstatistikken for 2005* URL: <http://www.ssb.no/barnevern/> (Lesedato 30.08.2006)
- St.meld. nr. 40 (2001-2002). *Om barne- og ungdomsvernet.* Barne- og familiedepartementet.
- Svensson, NP (1981). *Barn uten tilhørighet.* Oslo: Universitetsforlaget
- Retningslinjer for fosterhjem.* (2004) URL: http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/andre/Barnevernets_oppgaver/Retningslinjer-for-fosterhjem.html?id=415699 (Lesedato 20.03.07)
- Rundskriv Q-24, mars 2005. *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten.* URL: http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/rus/2005/0002/ddd/pdfv/243383-q-24_rundskriv_taushetsplikt.pdf (Lesedato 29.05.07)
- Rye, H (2002). *Tidlig hjelp til bedre samspill.* Oslo: Gyldendal Akademisk
- Ryen, A (2002). *Det kvalitative intervjuet.* Bergen: Fagbokforlaget.
- Ulvik, OS (2002) *Barnevernsbarns kontakt med sine foreldre – en diskusjon av kunnskapssituasjonen.* I: Nordisk Sosialt Arbeid nr 2, 2002. 22. årgang Oslo: Universitetsforlaget.
- Vifladdt, EH og L Hopen (2004). *Helsepedagogikk – samhandling om læring og mestring.* Oslo: Nasjonalt Kompetansesenter for læring og mestring ved kronisk sykdom.
- Vinnerljung, B (1996). *Fosterbarn som vuxna.* Lund: Arkiv förlag